RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1901. Andra Kammaren. N:o 5.

Tisdagen den 12 februari.

Kl. $^1/_2$ 3 e. m.

§ 1.

Justerades det vid kammarens sammanträde den 5 innevarande februari förda protokoll.

§ 2.

Upplästes två till kammaren inkomna, så lydande protokoll:

År 1901 den 9 februari sammanträdde kamrarnes valmän för att utse Riksdagens justitieombudsman; och befunnos, efter valförrättningens slut, rösterna hafva utfallit sålunda:

herr häradshöfdingen *Ossian Berger* ..... 28 röster
» revisionssekreteraren *Carl Evald Leijonmarck* ..... 19 »
» häradshöfdingen *W. Uppström* ..... 1 röst.

I följd häraf hade herr häradshöfding Ossian Berger blifvit till Riksdagens justitieombudsman utsedd.

J. Johansson. *Fr. von Strokirch.*
C. P. af Burén. *Ivar Månsson.*

År 1901 den 9 februari sammanträdde kamrarnes valmän för att utse den man, som skall efterträda Riksdagens justitieombudsman, i fall han, innan nästa lagtima Riksdag anstält nytt val af justitieombudsman, skulle med döden afgå, samt utöfva embetet under den tid, justitieombudsmannen kan vara af svår sjukdom eller annat laga förfall derifrån hindrad; och befunnos, efter valförrättningens slut, rösterna hafva utfallit sålunda:

herr revisionssekreteraren *Carl Evald Leijonmarck* med samtliga afgifna eller ..... 48 röster,

i följd hvaraf herr revisionssekreteraren Carl Evald Leijonmarck blifvit utsedd till justitieombudsmannens efterträdare.

J. Johansson. *Fr. von Strokirch.*
C. P. af Burén. *Ivar Månsson.*

Jemte det protokollen lades till handlingarne, beslöt kammaren, att underrättelse om de sålunda försiggångna valen skulle meddelas Riksdagens kanslideputerade med anmodan till dem att låta uppsätta och till kamrarne ingifva förslag till såväl förordnanden för de valde som skrifvelse till Konungen med anmälan om de verkstälda valen.

§ 3.

Föredrogos, men blefvo åter bordlagda statsutskottets utlåtanden n:is 27, 28 och 29 samt lagutskottets utlåtande n:o 8.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

bevillningsutskottets betänkanden:

n:o 1, angående vissa delar af tullbevillningen; och

n:o 2, i anledning af väckt motion om borttagande af tullen å superfosfat;

bankoutskottets memorial, n:o 4, om eftergift af en osäker fordran vid afdelningskontoret i Kalmar;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 9, i anledning af väckt motion angående upphäfvande af fideikomiss i fast egendom; och

n:o 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t angående upphäfvande af den i § 3 mom. 1 i lagen den 26 oktober 1883 angående tillsättning af presterliga tjenster stadgade inskränkningen i presternas befordringsrätt; samt

särskilda utskottets (n:o 1) utlåtande n:o 1, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition till Riksdagen angående användande af det af 1900 års Riksdag till anskaffning af ny fältartillerimateriel och ammunition för år 1901 afsatta belopp.

§ 5.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *A. G. Andersson* i Himmelsby under tre dagar från och med den 13 innevarande månad.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2.43 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Onsdagen den 13 februari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades det vid kammarens sammanträde den 6 innevarande februari förda protokoll.

§ 2.

Upplästes ett till kammaren inkommet, så lydande sjukbetyg:

Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare, häradshöfding C. A. Trolle till följd af influensa är förhindrad att under den närmaste tiden deltaga i riksdagsarbetet, intygas härmed på begäran.

Stockholm den 13 februari 1901.

Erik Tengstrand,
legitimerad läkare.

§ 3.

Efter hemställan af herr talmannen, som förmälde sig hafva om tiden för valen samrådt med Första Kammarens talman, beslöt kammaren att lördagen den 16 februari anställa val af tjugufyra valmän för utseende af fullmägtige i riksbanken och riksgäldskontoret jemte suppleanter för fullmägtige äfvensom af sex suppleanter för dessa valmän.

§ 4.

Jemlikt förut fattadt beslut företogs val af sju ledamöter och sju suppleanter i Riksdagens särskilda utskott n:o 3 för behandling af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete och förslag till lag om ändrad lydelse af 17 kap. 4 och 11 §§ handelsbalken; och utsågos dervid till:

ledamöter:

	herr *A. H. Göthberg*	med	204	röster,
	» *C. A. Trolle*	»	204	» ,
	grefve *H. E. G. Hamilton*	»	203	» ,
	herr *J. W. Spånberg*	»	203	» ,
	» *K. F. G. Almqvist*	»	119	» ,
	» *J. A. Sandwall*	»	115	» ,
och	» *O. W. Redelius*	»	109	» .

Närmast i röstetal kommo herrar *H. Hedlund* med 94 röster, *David Bergström* i Stockholm med 90 och *Hj. Branting* med 85 röster.

suppleanter:

herr	*J. E. Biesèrt*	med	191	röster,
»	*C. M. Ericsson* i Jönköping	»	182	» ,
»	*A. L. Apelstam*	»	181	» ,
»	*G. Jönsson* i Färeköp	»	180	» ,
»	*S. H. Kvarnzelius*	»	177	» ,
»	*K. G. Björkman*	»	115	» ,
och »	*D. M. Lyckholm*	»	114	» .

Närmast i röstetal kommo herrar *N. Andersson* i Pettersborg med 90 röster och *C. G. Österberg* med 87 röster.

§ 5.

Härefter företogs enligt förut jemväl fattadt beslut val af *sex* revisorer för deltagande uti innevarande års granskning af statsverkets, riksbankens och riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning, äfvensom af *tre* suppleanter för desse revisorer; och befunnos, efter valförrättningarnas slut, hafva blifvit utsedde till:

revisorer:

herr	*O. Persson* i Rinkaby	med	201	röster,
friherre	*J. A. von Knorring*	»	200	» ,
herr	*H. F. A. E. Pantzarhielm*	»	198	» ,
»	*D. Persson* i Tällberg	»	195	» ,
»	*G. Odqvist*	»	194	» ,
och »	*J. Bromée* i Billsta	»	107	» .

Närmast i röstetal kom herr *P. O. Lundell* med 96 röster.

suppleanter:

herr	*E. Hammarlund*	med	171	röster,
»	*A. Wiklund*	»	171	» ,
och »	*A. P. Gustafsson*	»	98	» .

Närmast i röstetal kom herr *A. Olsson* i Mårdäng med 81 röster.

Ordningen mellan herrar Hammarlund och Wiklund bestämdes genom lottning.

§ 6.

Slutligen företogos likaledes, i enlighet med hvad kammaren förut beslutit, val af *tjugufyra* valmän för utseende af revisorer och revisorssuppleanter vid hvart och ett af riksbankens afdelningskontor i landsorten äfvensom af *sex* suppleanter för desse valmän; och utsågos dervid till:

valmän:

herr *H. Andersson* i Vestra Nöbbelöf ..... med 179 röster,
» *W. Andersson* i Bråborg ..... » 179 » ,
» *A. T. Carlheim-Gyllensköld* ..... » 179 » ,
» *R. W. A. M. Eklundh* i Lund ..... » 179 » ,
» *A. Hansson* i Solberga ..... » 179 » ,
» *A. Henricson* ..... » 179 » ,
» *J. P. Jansson* i Saxhyttan ..... » 179 » ,
» *J. Johansson* i Noraskog ..... » 179 » ,
» *J. Johnsson* i Bollnäs ..... » 179 » ,
» *L. P. Mallmin* ..... » 179 » ,
» *E. F. W. Meyer* ..... » 179 » ,
» *S. Nordström* i Höglunda ..... » 179 » ,
» *O. Persson* i Killebäckstorp ..... » 179 » ,
» *A. Petersson* i Påboda ..... » 179 » ,
» *C. F. Petersson* i Dänningelanda ..... » 179 » ,
» *E. Wijk* ..... » 179 » ,
» *A. Wiklund* ..... » 179 » ,
» *J. E. Biesèrt* ..... » 178 » ,
» *J. Nydal* ..... » 178 » ,
» *J. Bromée* i Billsta ..... » 177 » ,
» *O. Erickson* i Bjersby ..... » 102 » ,
» *D. M. Lyckholm* ..... » 102 » ,
» *A. Sundblad* ..... » 102 » ,
och » *N. Wallmark* ..... » 102 » .

Närmast i röstetal kom herr *J. W. Bengtsson* i Häradsköp med 79 röster.

suppleanter:

herr *P. Svensson* i Bondön ..... med 140 röster,
» *J. G. Spangenberg* ..... » 140 » ,
» *M. H. Sandén* ..... » 140 » ,
» *E. Hj. Sjövall* ..... » 138 » ,
» *C. J. Ödman* ..... » 106 » ,
och » *O. H. Svensson* i Saläng ..... » 103 » .

Närmast i röstetal kom herr *O. Larsson* i Bratteberg med 38 röster.

Ordningen mellan herrar Svensson i Bondön, Spangenberg och Sandén bestämdes, sådan den finnes här ofvan angifven, genom lottning.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag angående de i §§ 4, 5 och 6 här ofvan omförmälda val.

§ 8.

Afgåfvos följande motioner, nemligen af:

herr *M. Dahn*, n:o 160, med förslag till ändrad lydelse af 41 § riksdagsordningen; och

n:o 161, med förslag till ändrad lydelse af §§ 7 och 8 i lagen för Sveriges riksbank den 12 maj 1897;

herr *J. Centerwall*, n:o 162, om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förslag till inrättande vid högre skolor för qvinlig ungdom af särskild afgångsexamen för lärjungar, som efter fylda 17 år önska afsluta sin skolgång; samt

herrar *S. H. Kvarnzelius* och *L. G. Broomé* i Bårslöf, n:o 163, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete.

Samtliga dessa motioner blefvo på begäran bordlagda.

§ 9.

Föredrogos, men blefvo åter bordlagda bevillningsutskottets betänkanden n:is 1 och 2, bankoutskottets memorial n:o 4, lagutskottets utlåtanden n:is 9 och 10 samt särskilda utskottets n:o 1 utlåtande n:o 1.

§ 10.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen.

Till afgörande förelåg först lagutskottets utlåtande n:o 7, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

Genom en den 21 december sistlidet år aflåten proposition, n:o 10, hade Kongl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagda, i statsrådet och högsta domstolen förda protokoll, föreslagit Riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

Härigenom förordnas, att 3 och 18 §§ i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning skola erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill fördenskull ur kyrkan utträda; gifve personligen sin afsigt till känna för kyrkoherden i den församling han tillhör; uppgifve ock

det trossamfund, hvartill han vill öfvergå. Framhärdar han i sin afsigt; inställe sig, sedan minst två månader förflutit, åter personligen hos kyrkoherden samt anmäle sig till utträde ur kyrkan; och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fylt aderton år, anses från svenska kyrkan skild.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

I främmande församling må ej någon från svenska kyrkan upptagas, innan han i nu stadgade ordning ur kyrkan utträdt.

18 §.

Upptager främmande församlings föreståndare eller prest i strid emot denna förordnings föreskrifter i sin församling någon från svenska kyrkan, eller underlåter han eljest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger, eller gör han, i afseende på honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande af embetsbevis derom, sig skyldig till fel eller försummelse, som kan medföra kränkning af allmän eller enskild rätt; dömes till böter från och med fem till och med ett tusen riksdaler eller fängelse i högst sex månader.

Viger främmande trossamfunds prest dem, hvilkas äktenskap för laga hinder återgå måste, eller utan att laga lysning till äktenskap föregått; straffes med fängelse i högst sex månader eller böter, högst ett tusen riksdaler.

Utskottet hemställde:

att Riksdagen, under förklarande, att Kongl. Maj:ts föreliggande proposition ej kan i oförändradt skick godkännas, måtte för sin del antaga följande

Lag

om ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning.

Härigenom förordnas, att 3 och 18 §§ i förordningen den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning skola erhålla följande ändrade lydelse:

3 §.

Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande kristen lära och vill fördenskull ur kyrkan utträda; gifve sin afsigt tillkänna för kyrkoherden i den församling han tillhör; uppgifve ock det trossamfund, hvartill han vill öfvergå. Framhärdar han i sin afsigt; inställe sig, sedan minst två månader förflutit, personligen hos kyrkoherden samt anmäle sig till utträde ur kyrkan; och göre kyrkoherden derom anteckning i kyrkoboken. Ej må någon på grund af anmälan, som skett innan han fylt aderton år, anses från svenska kyrkan skild.

I främmande församling må ej någon från svenska kyrkan upptagas, innan han i nu stadgade ordning ur kyrkan utträdt.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

18 §.

Upptager främmande församlings föreståndare eller prest i strid emot denna förordnings föreskrifter i sin församling någon från svenska kyrkan, eller underlåter han eljest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger, eller gör han, i afseende på honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande af embetsbevis derom, sig skyldig till fel eller försummelse, som kan medföra kränkning af allmän eller enskild rätt; dömes till böter från och med fem till och med ett tusen riksdaler eller fängelse i högst sex månader.

Viger främmande trossamfunds prest dem, hvilkas äktenskap för laga hinder återgå måste, eller utan att laga lysning till äktenskap föregått; straffes med fängelse i högst sex månader eller böter, högst ett tusen riksdaler.

Vid utlåtandet funnos fogade reservationer, bland andra af herrar *Zetterstrand, Nilsson* i Skärhus, *Andersson* i Helgesta, *Jansson* i Djursätra och *Lindhagen,* hvilka ansett, att utskottet bort afstyrka bifall till föreliggande proposition.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr Zetterstrand, som anförde: Förr i tiden var den uppfattningen allmän, att statskyrkans tro var den allena saliggörande. Det var ju då helt naturligt, att lagstiftningen på det religiösa området gick ut på att stärka och befästa statskyrkan och att omöjliggöra eller åtminstone till det allra yttersta försvåra utträdet ur densamma, hvilket på den tiden stämplades såsom affall från den rena läran. Nu för tiden har ett annat åskådningssätt blifvit förherskande, nemligen att de olika frikyrkorna, likaväl som statskyrkan, allesamman, fast på mer eller mindre skilda vägar, leda till ett och samma höga mål. Man vidhåller derför icke längre den uppfattning, att statskyrkan bör befästas genom lagstadganden och straffpåföljder, utan de, som verkligen vilja höja vår statskyrka, hafva numera klart för sig, att detta bör ske genom inre reformer och genom stärkande af det religiösa lifvet inom statskyrkan, på samma gång man gent emot främmande trosbekännare bör visa en högsinnad och för ty aktningsbjudande tolerans.

Hvad nu lagstiftningen på det religiösa området beträffar, kan man väl icke vänta sig, att den skall vara banbrytande, hvilket strider mot lagstiftningens natur. Ja, man kan icke ens rimligtvis begära, att nämnda lagstiftning omedelbart skall fullt ansluta sig till ett nytt åskådningssätt, ty först sedan nya rättsåsigter mognat, plägar lagstiftningen komma efter och så småningom legalisera desamma, hvilket äfven skett med den religiösa lagstiftningen. Men deremot måste man på ifrågavarande lagstiftningsarbete ställa den bestämda fordran, att det under inga omständigheter står i strid med den gällande åskådningen eller återgår till en antiqverad uppfattning. Det är från den synpunkten, vi reservanter betraktat saken, då vi gått till granskningen af denna kongl. proposition.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Hvad nu denna proposition angår, utgifver den sig ju för att innebära allenast en ordningsföreskrift. Den är, såsom bekant, föranledd af en skrifvelse från 1898 års kyrkomöte med syfte att förekomma, det främmande religionssamfunds prest eller föreståndare skulle kunna i sitt samfund upptaga medlem af svenska kyrkan, innan denne i laga ordning utträdt ur denna kyrka. Nu är det ju så, att litet hvar af oss har intet emot, att ordning och skick införes, der sådant till äfventyrs saknas. Men, mine herrar, för det första tror jag icke, att behofvet af detta ordningsstadgande numera är på långt när så stort, som när 1898 års kyrkomöte inkom med denna framställning. Vi veta, att detta skedde på grund af särskilda förhållanden, som åtminstone i viss mån då för tiden kunna anses hafva motiverat ett förslag i detta syfte. Jag tror deremot icke, att detta förslag är fullt så nödvändigt nu, som det var då.

Icke heller har jag under debatten i lagutskottet kunnat finna, att den nu föreslagna lagen, om man genom densamma vill råda bot för de missförhållanden, mot hvilka den är rigtad, är synnerligen tillfredsställande.

Det har inom lagutskottet gjorts åtskilliga detaljanmärkningar mot detta förslag — jag medgifver dock gerna, att de ej äro af så stor betydelse; och jag vill icke heller här upptaga dessa detaljanmärkningar till debatt. Det är nemligen icke på sådana formella grunder, vi reservanter velat motsätta oss det kongl. förslaget, utan helt och hållet af principiella skäl.

När vi se på Kongl. Maj:ts förslag, så märka vi först, att en förändring är föreslagen i 3 § af dissenterlagen. Denna 3 § innehåller bestämmelser, huru en person skall utträda ur statskyrkan. Enligt nu gällande bestämmelser skall han gifva sin afsigt till känna för kyrkoherden i den församling han tillhör, och om han sedan fullföljer sin önskan, skall han personligen infinna sig hos denne och tillkännagifva, att han önskar utträda ur svenska kyrkan, och om han då fylt 18 år, beviljas hans önskan.

Detta nuvarande stadgande innebär, synes det mig, redan ganska stora garantier för, att icke något förhastadt utträdande kan ega rum, och skulle man sträfva efter en ändring i dissenterlagen på detta område, så borde den väl snarare gå ut på att underlätta utträdet än tvärtom.

Men hvad har skett? Kongl. Maj:t har föreslagit, att äfven vid det första tillfället den, som vill utträda ur svenska kyrkan, skall inställa sig *personligen* hos sin kyrkoherde.

Det kan ju tyckas, att den sålunda föreslagna ändringen är ganska ovigtig. Men den visar emellertid, att man vill ytterligare försvåra utträdet ur statskyrkan. Och motivet till stadgandet uppgifves ju också vara, att man derigenom skulle »bereda presterskapet ett väsentligen ökadt tillfälle att meddela de upplysningar och den undervisning, som redan i nu gällande bestämmelser förutsättas kunna vara påkallade». Än underligare framstår förslaget i denna del, då man besinnar, att detsamma icke har kommit från kyrkomötet, så att det icke ens grundar sig på något allmänt uttalande af rikets domkapitel,

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

utan endast på en framställning, som gjorts utaf ledamöterna inom ett enda domkapitel.

En annan omständighet, som vi reservanter också fäst oss vid, är, att sedan högsta domstolen gjort den anmärkningen, att, om man inför ett ordningsstadgande sådant som det i 18 § föreslagna, det ock måste finnas en straffpåföljd för öfverträdelse af detsamma, hvilket ju är alldeles rigtigt, så har man infört ett straff, som är alldeles onaturligt högt. Det har nemligen bestämts, att om en frikyrkoprest i sin församling upptager en person från svenska statskyrkan, utan att alla lagens formaliteter vidtagits, skall han böta från fem ända upp till ett tusen kronor — en straffsats, som endast i några få undantagsfall förekommer i vår lagstiftning — och icke ens nog dermed, han är äfven underkastad alternativet fängelse i högst sex månader.

Härtill kommer enligt vår åsigt också en tredje, principiel oegentlighet, nemligen att medan man förbjudit att en person får intagas i en frikyrkoförsamling förr, än han visat sig hafva utträdt ur svenska statskyrkan, har man underlåtit att meddela ett stadgande i motsatt rigtning, eller att en person icke skulle få intagas i svenska statskyrkan, innan han styrkt sig hafva utträdt ur frikyrkan.

Det bör således icke förtänkas oss reservanter, om vi på grund af alla dessa förhållanden trott oss hafva funnit, att det nu framlagda förslaget icke är så opartiskt och fördomsfritt, som man skulle kunna önska, och att det icke harmonierar med den nutida uppfattningen, utan tvärtom står i den allra bestämdaste strid med densamma. Och likaså är det ganska naturligt, att vi trott, att den klyfta, som beklagligt nog ännu förefinnes mellan statskyrkan och frikyrkorna, men som dess bättre är på väg att allt mer och mer förminskas, skall genom ett bifall till det föreliggande förslaget komma att vidgas, till skada å ömse sidor.

Mine herrar! Vårt svenska folk står nu inför mycket stora uppgifter, och vi stå i begrepp att pålägga detsamma stora bördor. Hvad som då skall kunna sätta oss i tillfälle att uppfylla dessa stora kraf och bära dessa tunga bördor, är, att vi åstadkomma endrägt. Enighet och samling äro ju också tidens lösen. Men vi skola deremot akta oss för allt, som kan medföra tvedrägt och splittring. Jag väntar nu från många håll den invändningen, att jag öfverdrifver, och att förslaget ju är af mycket underordnad betydelse. Ja, detta är i viss mån sant, om vi nemligen blott tänka på den direkta, praktiska följden af denna förordning, den är ju ytterligt obetydlig. Men i principielt afseende deremot är det en fråga af stor vigt. Jag håller nemligen före, att äfven om antagandet af denna proposition möjligen skulle medföra något litet gagn ur deras synpunkt sedt, hvilka vilja få förslaget igenom, skulle det dock å andra sidan ända till ofantligt mycket mera skada. Ty, mine herrar, om man utdelar ett slag helt sakta med flatan af ett svärd, så åstadkommer man dermed icke något sår, ja, knappast någon yttre skada, men det kan hända, att den, som fått detta lilla och obetydliga slag, derigenom känner sig ytterligt förödmjukad och uppretad. Man vill nu, att Riksdagen skall utdela ett sådant litet slag. Jag tror dock icke, att Andra Kammaren skall vilja vara med om att göra detta, och i den förhoppning,

att Andra Kammarens öfvervägande flertal skall instämma deri, tager jag mig friheten att yrka afslag såväl å den kongl. propositionen som å utskottets hemställan.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Häruti instämde herrar *Nyström, Anderson* i Hasselbol, *Nilsson* i Skärhus, *Hammarström, K. G. Karlsson* i Göteborg, *Ericsson* i Ahlberga, *Göthberg, Hultkrantz, Nydal, Biesèrt, Eriksson* i Elgered, *Olofsson* i Digernäs, *Kvarnzelius* och *Åkerlind.*

Vidare yttrade:

Herr von Schéele: Herr talman! Lifligt instämmer jag med den föregående talaren i hans uppskattande af den religiösa friheten, hvarjemte jag erkänner den af en annan reservant framhållna önskvärdheten af ömsesidighet i de bestämmelser, som röra utträde från ett kyrkosamfund och inträde i ett annat. Men denna sak föreligger nu lika litet som den af den sistnämnde jemväl berörda stridsfrågan om dissenters deltagande i afgifterna till svenska kyrkan. Här är icke fråga om att vidtaga hvarken den ena eller den andra sakliga åtgärden, utan på det hela blott och bart att förtydliga hvad som — så vidt af handlingarna framgår — ingen förnekat hafva varit lagens ursprungliga mening. Ett erkännande häraf ligger till och med gömdt uti hvad herr Lindhagen säger i sin reservation, som börjar sålunda:

»Visserligen har man nog, och detta på goda grunder, förutsatt, att medlemskap i ett redan bildadt främmande trossamfund i de flesta fall ej skall ifrågakomma utan att utträde ur svenska kyrkan föregått.»

Kan det då öfver hufvud vara lyckligt, att en bestämmelse, som visat sig oklar och som derigenom fört till missbruk, får fortfarande bibehålla sin oklara form? Visserligen kunna förhållanden existera, då det är visligare, att man låter en viss oklarhet finnas qvar, än att genom dess aflägsnande väckes anstöt. Jag är icke säker på, huruvida icke någonting sådant skulle åstadkommas, i fall Riksdagen nu antoge oförändrad Kongl. Maj:ts proposition, särdeles som den synes i en punkt gå utöfver allenast ett förtydligande. Men jag fruktar, att, om vi ingå på reservanternas förslag, vida större skada derigenom skall ske, i det att man genom pointerandet af den skenbara obestämdhet, som visat sig häfta vid den nu gällande lagen, skall komma att gifva den deraf föranledda oordningen ett slags sanktion.

Innan jag fortgår, vill jag kasta en blick på den historiska utvecklingen af denna fråga och skall dervid få tillfälle att rätta ett misstag, som blifvit af utskottet begånget, men hvartill Kongl. Maj:ts framställning torde hafva gifvit anledning. Kongl. Maj:t har nemligen icke åberopat någon begäran af kyrkomötet till stöd för förslaget om införande af bestämmelsen »personligen» med hänsyn till den första anmälningen om utträde, och det har på grund häraf antagits och, såsom vi nyss hörde, till och med af lagutskottets vice ordförande blifvit sagdt, att någon sådan hemställan från kyrkomötet icke förefunnits. Detta är dock ingalunda rigtigt.

År 1888 väcktes nemligen i det då församlade kyrkomötet för-

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

slag om att till Kongl. Maj:t ingå med underdånig begäran, det Kongl. Maj:t täcktes vidtaga åtgärder för införande af det stadgandet, att redan vid första anmälningen om utträde personligt infinnande måtte ega rum. Då denna motion blifvit till kyrkolagsutskottet öfverlemnad och skulle der behandlas, väckte den stora betänkligheter, och sagda utskott afstyrkte den, väsentligen på den grund, att kyrkomötet endast i trängande fall borde komma till Kongl. Maj:t med önskemål beträffande lagar, dem Kongl. Maj:t och Riksdagen allena egde besluta. Vid den derpå följande diskussionen i sjelfva kyrkomötet gafs också allt erkännande åt denna af kyrkolagsutskottet uttalade åskådning, och det var med endast två rösters öfvervigt, som motionen segrade och en skrifvelse till Kongl. Maj:t kom till stånd. För egen del tänkte jag lika med kyrkolagsutskottet och minoriteten, och jag tror också, att vi icke oundgängligen behöfva en sådan bestämmelse som den, att, äfven första gången en person anmäler sig till utträde ur svenska kyrkan, han måste göra det personligen. Hvarje bestämmelse dervidlag, som icke är af trängande behof påkallad, anser jag böra undvikas. Detta hindrar icke, att jag känner mig tacksam mot Kongl. Maj:t, för att han visat en sådan omsorg om, att en person, som står i begrepp att taga ett så vigtigt steg som att utgå ur en kyrkoafdelning och inträda i en annan måtte få tillfälle att bli upplyst om betydelsen deraf. Men, som sagdt, jag afstår likväl från denna fordran och tror det vara lyckligare att, i anslutning till hvad lagutskottet här gjort, afböja Kongl. Maj:ts framställning i detta stycke; och jag gör detta väsentligen derför, att jag tror, att ett sådant tillfälle till upplysning som det man önskat sig genom ett personligt samtal mellan själasörjaren och en hans församlingsbo i de flesta fall kan beredas på enskild väg utan någon lagbestämmelse derom. Mången gång lär ock en pastor inse, att ett dylikt samtal skulle mera skada än gagna, och då må han ju vara fullt berättigad att afstå derifrån.

År 1898 kom den frågan, som omedelbart här föreligger, före i kyrkomötet, och kyrkolagsutskottet tillstyrkte denna gång enhälligt hvad som föreslagits. Nu var det icke fråga om något tillägg, utan endast om ett förtydligande af hvad man var fullkomligt ense om utgöra lagens egentliga mening. Kyrkolagsutskottet androg såsom skäl för sitt då gifna tillstyrkande af bifall till motionen, att detta skedde hufvudsakligen »med hänsyn till kyrklig ordning, enär i borgerliga förhållanden förvecklingar kunna uppstå i följd deraf att en person sjelf anser sig tillhöra ett annat samfund, än det han lagligen tillhör». Och när saken sedan kom inför kyrkomötet, höjdes blott en enda röst deremot, under det att äfven af en bland vårt lands främsta politiska personligheter ett fulltonigt instämmande skedde i utskottets anförda motivering.

Och häri är jag ock öfvertygad, att sakens hela kärna ligger gömd. Det har varit för många tillfällen i mitt lif, då jag rönt sanningen deraf, för att jag icke skulle kunna våga bestämdt betyga, att så är händelsen. Många bland vårt folk få från andra håll än det kyrkliga andlig väckelse och känna sig då dragna till en viss lärare långt mer än en främmande lära, som tyckes dem bättre svara

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

mot deras inre behof, än deras själasörjare inom den svenska kyrkan förmått göra. Jag lemnar derhän, på grund af hvilka brister — de kunna vara klandervärda eller också sådana, som icke bero på fri vilja, utan endast på de förhandenvarande förhållandena. Visst är emellertid, att mången på sådant sätt kommit att utträda ur vår kyrka, ja, efteråt på det bestämdaste förklarat sig alldeles icke hafva haft något annat skäl för sitt utträde än just detta personliga. Under sådana förhållanden kan det icke nekas, att det vore godt, om på ett eller annat sätt tillfälle kunde beredas för en person, som känner, hvad saken verkligen innebär, att aktningsfullt och i kärlek tala med den, som ämnade taga det ifrågavarande vigtiga steget, för att upplysa honom om innebörden deraf. För min del tror jag icke, att det inom svenska kyrkans presterskap skall finnas många så ovisa, att de för ett dylikt samtal skulle välja en annan form än upplysningens.

Hvad är det nu, som man har att invända mot det, som blifvit af kyrkomötet begärdt och af Kongl. Maj:t föreslaget? Man säger först och främst, att det icke är några så vigtiga saker, som det rör sig om. Den af reservanterna, som motiverat sin afvikande åsigt, har förklarat, att det här gäller endast »oväsentliga formella förvecklingar», hvilka dessutom endast förefinnas såsom något, som »i ett eller annat fall kan inträffa, men som man ännu ej haft någon erfarenhet af». Är det verkligen så, mina herrar? Kunna vi förneka sanningen af det vittnesbörd, som inom kyrkomötet af motionären framlagts och som grundar sig på bevisliga fakta?

Vidare säges det i samma reservation, att en sådan anordning skulle »vara egnad att i sin mån undergräfva svenska kyrkans anseende». Jag erkänner villigt den välvilja mot svenska kyrkan, som häri uttalats. Men är denna farhåga grundad? Kan det vara egnadt att undergräfva svenska kyrkans anseende, om ett sådant förtydligande komme till stånd som det af Kongl. Maj:t föreslagna, särskildt med den begränsning, som lagutskottet gjort gällande? Detta skulle enligt reservantens förmenande vara att befara med hänsyn till »oförenligheten mellan svenska kyrkans bestämda föresats att behålla inom sig de religiöst indifferenta och hennes sålunda ådagalagda önskan att visa bort personer med framträdande kristet sinnelag.» I sanning hårda ord, som jag hoppas äro i hast nedskrifna, hvarför den, som nedskrifvit dem, icke vill till alla delar fasthålla vid deras innebörd.

Har verkligen svenska kyrkan ådagalagt »en bestämd föresats att behålla inom sig de religiöst indifferenta»? Jag tror det icke. Ty både enskildt och offentligt har af många kyrkans män blifvit uttryckligen uttaladt, att man väl icke vill från kyrkligt håll taga initiativ till de religiöst indifferentes uteslutande från kyrkan, men att, i fall det borgerliga samhället, som denna sak närmast rör, önskar något sådant, kyrkan icke har skäl att sätta sig deremot, så mycket mindre som ur rent kyrklig eller andlig synpunkt detta vore en afgjord förmån. Men vi kyrkans män äro också fosterlandets söner, och vi känna hvad som bestämt svenska Riksdagen i detta afseende. Vi veta, att vårt fosterlands väl väsentligen beror på, att dess barn bäras af en religiöst-sedlig uppfattning af lifvet. De indifferenta må

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

sjelfva stå sitt kast, då de äro myndige män, som hafva att tänka och handla för egen räkning och på eget ansvar. Men de hafva ju ofta familj, och för barnens skull är det, som svenska kyrkans målsmän afböjt inom kyrkomötet väckta förslag till uteslutning, emedan de ansett kyrkan icke böra sjelfvilligt undandraga sig att bibringa dessa en religiös och sedlig fostran, hvarigenom de komme att ega ett mycket betydelsefullt underlag för en framtida sjelfständigare lifsåskådning.

Vidare heter det i detta stränga omdöme, att kyrkan skulle hafva lagt i dagen »önskan att visa bort personer med framträdande kristet sinnelag». Nej, mina herrar, aldrig har någonsin svenska kyrkan gjort sig skyldig dertill. Vår kyrka har måhända likasom andra kyrkosamfund felat i den af den förste talaren antydda rigtningen, att hon varit för mycket öfvertygad om att på sin sida hafva den hela, oinskränkta sanningen och derför icke alltid med tillbörlig aktning behandlat andras religiösa uppfattning. Skulle något särskildt bevis behöfvas för orättvisan i denna herr Lindhagens beskyllning, så borde det väl för honom och de med honom liktänkande i fråga om innebörden af Kongl. Maj:ts på kyrkomötets hemställan grundade lagförslag just ligga i detta sjelft.

För oss åter bevisar det föreliggande förslaget hvarken det ena eller det andra i sakligt hänseende, enär vi fatta det och önska dess antagande allenast ur synpunkten af, att den ifrågavarande lagbestämmelsen måtte blifva så tydligt formulerad, att den icke skall behöfva, kanske icke ens kunna, vidare misstydas och missbrukas.

Herr talman! I ordningens, klarhetens och sanningens intresse yrkar jag bifall till lagutskottets förslag.

Herr Byström: Herr talman, mine herrar! Frågan om utvidgad utträdesrätt ur statskyrkan är ingen ny fråga. Den har många gånger förevarit i Riksdagen. Den har här behandlats åren 1877, 1883, 1885, 1891, 1893, 1894, 1896, 1897 och 1899, sålunda, sedan dissenterlagen antogs 1873, nära ett tiotal gånger, och med det resultat, att Andra Kammaren flera gånger har uttalat sig för en utvidgning af utträdesrätten. Så har den bland annat upprepade gånger uttalat sig för, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af förordningen af den 31 oktober 1873 angående främmande trosbekännare och deras religionsöfning, att det må lemnas fritt för hvarje svensk undersåte, som fylt 18 år, att utträda ur den svenska statskyrkan utan att behöfva uppgifva något kristet trossamfund, hvartill han ämnar öfvergå. Då den föregående talaren erinrat om vissa historiska detaljer från *kyrkomötets* behandling af denna fråga, så har jag ansett, att det icke heller vore ur vägen att i korthet påpeka detta rörande *Riksdagens* behandling af särskildt 3 § dissenterlagen. Och vid tanken på de önskemål, som i detta fall både kraftigt och ofta uttalats här i Riksdagen, må det tilläggas, att det väcker någon förvåning, att regeringen kunnat eller velat komma med ett lagförslag sådant som det föreliggande.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Den föregående talaren, herr biskop von Schéele, framhöll särdeles kraftigt, att kyrkans män icke ville behålla i kyrkan sådana personer, som vore indifferenta eller hostilt sinnade mot kyrkan. Men hvad kan det väl då betyda, när de gång efter annan på det bestämdaste motsätta sig alla förslag att utvidga rätten till utträde ur statskyrkan? Det finnes flera personer, som vilja gå ut ur kyrkan, och jag hade en särskild påstötning af en sådan här om dagen, hvilken frågade, om icke något nu kunde göras för att få § 3 i dissenterlagen ändrad. Han vill utträda, men han kan det icke på grund af de nuvarande bestämmelserna. Och framställes i denna kammare ett yrkande, som går ut på att gifva personer, som icke bekänna sig till »främmande kristen lära», en sådan rätt, så kan man vara säker på, att kyrkomännen sätta sig emot en sådan åtgärd, och kyrkomötet går icke med på densamma, och hvad innebär detta annat, än att man snart sagdt till hvad pris som helst söker att behålla äfven dessa indifferenta eller fiendtligt sinnade inom kyrkans sköte?

Hvad nu beträffar det föreliggande lagförslaget, så vill jag först med några ord dröja vid bestämmelsen derom, att den utträdessökande skulle två gånger personligen inställa sig inför vederbörande kyrkoherde, således en gång mer, än enligt nu gällande lag är föreskrifvet. Detta kan visserligen förefalla såsom en obetydlighet, och jag är fullkomligt ense med den föregående talaren, att detta icke är någon väsentlig och stor fråga, men det torde dock icke kunna bestridas, att det i någon mån afser att tillsnöra förhållandena rörande utträdet ur svenska statskyrkan, och att man vill alltmera stänga till den dörr, som åtminstone något litet på glänt öppnats för några att kunna utträda ur statskyrkan. Man vill taga det steg, som är möjligt att taga, för att så småningom kanske få dörren åter tillsluten och, sedan den är läst, lemna nyckeln hos kyrkomötet, hvilket egentligen icke borde hafva mycket att göra med en fråga, hvarom Riksdagen och Kongl. Maj:t besluta.

Kongl. Maj:t har vid beredningen af detta lagförslag såsom vanligt infordrat yttranden från åtskilliga myndigheter och dervid äfven vändt sig till vederbörande domkapitel, men då Kongl. Maj:t handlat på detta sätt, bör man från dissentershåll kunna hafva rätt att fråga: hvarför har Kongl. Maj:t icke äfven hört dissenters? Man säger, att de äro så få, men häremot vill jag dock invända, att de äro nog lika många, som det finnes inbyggare inom åtminstone ett af våra stift, och man skulle ju hafva kunnat vända sig exempelvis till en person i det samfund, som anses vara det största och det mest representativa i detta afseende. Häruti låge enligt min tanke icke någon orimlighet. Hvarför skulle icke dessa dissenters få tillfälle att yttra sig i en fråga, som särskildt angår dissentersamfund.

Angående sättet för utträde ur statskyrkan och anmälan derom tillåter jag mig erinra, att i Norges dissenterlag icke finnes någon föreskrift angående personlig inställelse hos vederbörande kyrkoherde, utan att sådan anmälan derstädes kan ske antingen muntligen eller skriftligen.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Nu har det framhållits, att vederbörande kyrkoherde skulle, genom att personlig inställelse iakttoges äfven första gången anmälan om utträde ur statskyrkan gjordes, få ett särskildt tillfälle att undervisa de uträdessökande, men icke må väl detta vara det enda sätt, hvarpå en kyrkoherde har att söka tillrättaföra de förmenta vilseförda. Han kan ju, äfven om han är statskyrkans prest, lika väl som en pastor i ett dissentersamfund besöka medlemmarne och tala vid dem och således i alla fall hafva tillfälle att bevaka kyrkans intresse.

Nu anser man vidare, att uti tredje paragrafen af dissenterlagen böra tilläggas följande ord, hvilka redan af någon talare blifvit citerade, nemligen att »i främmande församling må ej någon från svenska kyrkan upptagas, innan han i nu stadgade ordning ur kyrkan utträdt». Hvad är det, som egentligen har föranledt förslaget om detta tillägg? Jo, gå vi till kyrkomötets protokoll för 1898, så erhålla vi den upplysning — något, som äfven den siste talaren framhöll — att det egentligen är katolikerna, som hafva satt en sådan skräck i kyrkomötet och, såsom det vill synas, äfven delvis hos de tvenne ministrar, som hos Kongl. Maj:t hufvudsakligen beredt detta ärende. Och dock äro dessa katoliker ett fåtal, de kunna ännu knappast räknas i tusental här i landet. Ehuru man således skjuter fram dessa, såsom varande dem, för hvilka man vill lagstifta, så skulle af denna lag i sjelfva verket komma att beröras de 50,000 personer, hvilka redan år 1890 enligt den officiella statistiken betraktades såsom främmande trosbekännare, men kan det verkligen vara rimligt att antaga en lag, som skulle drabba alla dem, som äro eller kunna vilja blifva främmande trosbekännare, derför att ett enda litet fel skulle, enligt hvad man påstått, hafva inträffat hos katolikerna? Här äro nu endast de främmande trosbekännare nämnda, som äro upptagna i den officiella statistiken, men såsom herrarne antagligen veta, är antalet personer, som hylla frikyrkliga idéer, mycket större. De kunna väl snart räknas i hundratusental.

Om denna lag antages, kommer den enligt min tanke att drabba i synnerhet metodisterna, hvilkas församlingar bestå, om jag så får säga, af två afdelningar, den ena omfattande de mera mogna, de äldre medlemmarne, hvilka lagligen och faktiskt utträdt ur statskyrkan, och den andra bestående af de yngre och i synnerhet af sådana personer, hvilka i samfundet intagits, såsom det heter, »på prof», men hvilka ännu icke tagit det steget, att de legalt utträdt ur statskyrkan. Hvilken skall följden af denna lag blifva just för detta samfund? Jag har talat vid åtskilliga prester i den svenska statskyrkan om en del samfundsförhållanden, och de hafva sagt, att metodisterna hafva en klarare ställning; de hafva antagit dissenterlagen, under det att baptisterna och åtskilliga andra »-ister», såsom somliga bruka säga, icke hafva antagit dissenterlagen, och så hafva dessa metodister fått beröm framför andra. Det synes mig, som om det vore ganska orimligt, att man då såsom en belöning härför velat komma fram med en lag, som skulle drabba särskildt hårdt just dessa metodister. Den kanske komme att hafva med sig ännu mera omfattande följder. För öfrigt, hvad gör det, om några skulle fort-

farande, såsom nu är fallet, särskildt bland metodisterna, lagligen qvarstå inom statskyrkan, fastän de sympatisera med och deltaga i t. ex. den metodistiska dissenterförsamlingen.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Att den händelse, som kyrkoherden doktor Strandell i kyrkomötet anfört, har egt rum, det tro vi alla, men det synes mig orimligt att derför föreslå en lagbestämmelse sådan som denna. Det är ock mycket märkligt, att de, som påyrka antagandet af denna lag, just äro de kyrkans män, som icke synas hafva något emot att fortfarande delvis taga sitt bröd från dissenters, ehuru de skulle vilja göra det så trångt som möjligt för dem.

Beträffande den föreslagna straffbestämmelsen i § 18, så heter det:

»Upptager främmande församlings föreståndare eller prest i strid emot denna förordnings föreskrifter i sin församling någon från svenska kyrkan, eller underlåter han eljest att iakttaga hvad honom enligt denna förordning åligger, eller gör han, i afseende på honom åliggande anteckningar i kyrkobok angående borgerliga förhållanden eller meddelande af embetsbevis derom, sig skyldig till fel eller försummelse, som kan medföra kränkning af allmän eller enskild rätt; dömes till böter från och med fem till och med ett tusen riksdaler eller fängelse i högst sex månader.»

Är detta icke, mine herrar, en härlig bestämmelse så här vid början af det tjugonde seklet? Mig synes, att dylikt icke längre borde få förekomma. Bör man äfven i detta århundrade fortgå med att söka lägga sådana straff på hvad som i sjelfva verket är en religiös förseelse, om man nemligen kan tala om någon sådan? Borde icke dessa fängelsestraff på sex månader och dessa bötesbelopp på ett tusen kronor för dissenters snart vara skickade ur verlden? Enligt min tanke äro de alltför orimliga för att fortfarande få vara qvar.

Slutligen säger utskottet beträffande den ifrågasatta förändringen med afseende å utträde ur den svenska statskyrkan, att det föreslagna stadgandet härom allenast innebär en ordningsföreskrift, som är lätt expedierad. Ja, naturligen för dem, som vilja snöra till och ha det så beqvämt som möjligt gent emot dessa dissenters, hvilka ju här i landet alltid anses besvärliga, kan man säga, att stadgandet är en *liten* ordningsföreskrift. Så var det också med sjelfva konventikelplakatet, hvilket af mången ansågs vara en ordningsföreskrift för att tillbakavisa dessa yttringar af litet mera sjelfständig andlig rörelse bland folket. Så har man sagt många gånger. Men har dylikt tal varit öfverensstämmande med verkliga förhållandet? Man må nu icke undra öfver, att de, som äro dissenters, och sådana finnas äfven här i Riksdagen, eller de, som stå nära eller äro, så att säga, i sin religiösa uppfattning beslägtade med dessa dissenters, hysa någon tveksamhet mot detta lagförslag, och i synnerhet då ett ändringsyrkande rörande dissenterlagen, såsom nu är fallet, kommer från kyrkomötet. Ehuru jag icke i allo här vill tillämpa de ord, som fordom sades, så vore jag dock frestad att säga: »Jag fruktar grekerna, äfven då de komma med skänker». Jag vill nu icke säga, att detta lagförslag är någon skänk, för mig är det något helt annat. Mina högt aktade vänner, som här försvara den kongl. propositionen och lagutskottets

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

förslag, må derför icke alltför mycket misstycka, att man byser farhågor mot det föreliggande förslaget.

Det är emellertid att hoppas, att den nu föreliggande kongl. propositionen skall erhålla samma behandling, som en annan kongl. proposition för några dagar sedan rönte i Första Kammaren, då den nemligen, såsom någon sade, skickade i väg jagtlagsförslaget till de sälla jagtmarkerna. Jag hoppas således, att Andra Kammaren måtte helt och hållet afslå det kongl. lagförslaget, och derför, herr talman, anhåller jag att i likhet med den förste ärade talaren få yrka afslag å såväl den kongl. propositionen som lagutskottets förslag samt hemställa om bifall till reservanternas hemställan.

Herr Törnqvist: Jag kan icke finna, att det är öfverensstämmande med god kyrklig ordning, att en person upptages i en främmande församling, medan han ännu qvarstår såsom medlem af den svenska statskyrkan. Utträdet ur den senare bör väl ega rum före upptagandet i den förra, och att så skulle ske, är ju äfven meningen med 3:e paragrafen i nu gällande dissenterlag. Men ett särskildt lagstadgande härom har dock visat sig vara synnerligen behöfligt. Afsigten med ifrågavarande paragraf är gifvetvis den, att kyrkoherden i församlingen skall i själavårdens syfte komma i tillfälle att få tala med den församlingsmedlem, som är på väg att träda öfver till det främmande kyrkosamfundet, och utan tvifvel är ett sådant samtal ofta behöfligt, likasom det äfven kan medföra stor nytta, ty ofta vet icke en sådan församlingsmedlem hvad det kyrkosamfund egentligen lärer, till hvilket han tänker öfvergå. Han vet ofta icke, för hvilka förpligtelser han utsätter sig genom att öfvergå till detta samfund; han behöfver derom upplysning, likasom han också kan behöfva kärleksfulla föreställningar. Men om det skall vara något bevändt med dessa upplysningar och föreställningar, så böra väl dessa meddelas honom, innan det vigtiga steget är taget, ty då detta en gång är taget, lärer det icke föra med sig stor nytta att tala undervisande och föreställande.

Då man nu vet, att många främmande trossamfund ofta använda alla möjliga medel vid bedrifvandet af sin propaganda, så är det ju stort skäl, att man gör hvad göras kan för att värna om den svenska kyrkan. Det må icke vara för mycket begärdt, att ett upptagande i ett främmande trossamfund icke får ega rum, förrän föreskriften i tredje paragrafen af dissenterlagen blifvit iakttagen.

För min del skulle jag helst vilja instämma med herr Hedenstierna i hans reservation och således yrka bifall till den kongl. propositionen oförändrad, men då lagutskottet icke velat gå med på detta, skall jag, herr talman, anhålla att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr Redelius: Jag känner det såsom en pligt att säga några ord i föreliggande fråga, då jag deltagit i lagutskottets behandling af densamma och bidragit till det slut, hvartill utskottet kommit. Men jag ber dock att få återföra frågan till hvad som verkligen före-

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

ligger. Det förefaller mig nemligen, som om diskussionen kommit litet — och icke så litet ändå — på sidan om saken.

Om herrarne vilja jemföra nu gällande lag med det förslag till ändring, som nu föreligger från lagutskottets sida, så skola herrarne finna, att ändringen, såsom en talare redan framhållit, är en ringa ting. Den består uti, såsom förut sagts, men väl kan förtjena att upprepas, följande ord:

»I främmande församling må ej någon från svenska kyrkan upptagas, innan han i nu stadgade ordning ur kyrkan utträdt».

Detta är hela den ändring, som föreslagits. Nu kan man billigtvis fråga: gifver detta förslag anledning till så stora farhågor och betänkligheter, som man här sagt? Jag för min del tror det icke. För att visa, att min åsigt, som jag tror, är grundad, ber jag att få göra en jemförelse mellan nu bestående ordning och den föreslagna. Det förefaller mig nemligen, som om många i kammaren icke hade denna sak klar för sig.

Här är då först fråga om *kyrkoskrifning* eller anteckning i kyrkböckerna. Alla, som bo inom en viss territoriel församling, skola skrifvas i svenska kyrkans församlingsbok, utom i det fall, att på *samma* ort finnes en främmande församling, som fått Kongl. Maj:ts tillstånd att föra kyrkböcker med samma åligganden och förmåner som svenska kyrkans egna församlingar; ty då skola främmande trosbekännare skrifvas i sin egen församlingsbok. Derför, om t. ex. i den församling, der jag har äran vara pastor, kommer en person och säger: »jag har omfattat en främmande lära och jag anmäler mig till utträde», så antecknar jag t. ex.: »Den 13 Febr. 1901 anmälde N. N. sig till utträde». Om 2, 3 eller 4 månader, som han behagar, kommer han och säger: »jag har fortfarande samma afsigt»; då antecknas det, och han får, om han vill, ett kostnadsfritt intyg om det. Blir han då utstruken ur svenska kyrkans församlingsbok? Nej, men han öfverföres till en särskild afdelning i församlingsboken, der han införes och allt hvad honom rörer. Han anses nu hafva i laga ordning utträdt ur svenska statskyrkan; han är icke i svenska kyrkan *kyrkoskrifven.* Men i mina församlingsböcker står han på *två* ställen; och om han vill anmäla födelse eller dödsfall eller om han vill gifta sig och taga ut lysning eller behöfver fräjdebetyg, kommer han till mig. I nämnda hänseenden sker härigenom ingen ändring.

Främmande trosbekännares kyrkoskrifning beröres således *icke* i det nu här föreliggande betänkandet. Här beröres icke heller frågan, huruvida en person får eller icke får utträda. Detta ligger på sidan af förevarande förslag. I lagutskottets förslag finnes icke något tal om, huru han skall bära sig åt för att få utträda, utan dermed skulle förhållas hädanefter såsom hittills. Det föreliggande lagändringsförslaget berör således på intet vis dem, som utträdt ur svenska kyrkan. Men det skulle kunna få betydelse för dem, som stå qvar inom denna kyrka.

Om vi vilja göra allvar med att låta hvar och en få sin rätt på ömse sidor och hysa aktning för hvarandras personer — som både den förste och andre talaren nämnde och hvari jag af allt hjerta in-

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

stämmer — och med lugn besinning öfvertänka saken, så skall frågan befinnas icke vara så stor, som många tyckas anse. Här är fråga allenast om dem, som *icke* anmäla sig till utträde, dem, som stå qvar i kyrkan. Betyder då detta för dem något? Ja, det kan betyda mycket, det kan betyda litet och det kan i vissa fall betyda ingenting. Det beror på olika personer och olika förhållanden å skilda orter. För det stora flertalet, för alla, som *ensamt* tillhöra svenska kyrkan, har förslaget ingen betydelse. Icke heller för dem, som, utan att utträda ur kyrkan, ingå i enskilda föreningar vare sig för uppbyggelse eller gemensamt arbete för religiösa eller sedliga ändamål. Allenast för dem, som öfvergå till främmande trossamfund och det oaktadt stanna qvar såsom medlemmar af svenska kyrkan, kan meromnämnda lagförslag få betydelse, men endast i det fallet, att de begagna sin rösträtt inom statskyrkan för att motverka dess ändamål. Att sådant i visst fall kan ske, beror på en annan sak, som dermed har sammanhang, och den heter på kyrkskrifningsspråket »*dubbelskrifning*». Det finnes stadganden, som förbjuda, att en person skrifves på två ställen. Man skall mantalsskrifvas på *ett* ställe och man skall kyrkskrifvas på *ett* ställe. Presterna i den svenska kyrkan äro förbjudna att anteckna någon i församlingsboken, utan att dervid betyg företes om att han är fri från en annan församling. Sådan är ordningen. Det fans en tid, då svenska presterskapet trodde det vara tillåtligt att meddela flyttningsbetyg till okänd ort. Detta är nu förbjudet. För den borgerliga ordningen och för reda i många hänseenden blef det förbjudet, så att nu skrifvas icke sådana betyg, utan hvar och en skall anmäla, hvart han vill flytta. Om han verkligen far dit, blir sedan en annan sak. På betyget sättes emellertid, att han flyttar dit och dit. Han får visserligen sedan inlemna sitt betyg i hvilken församling han sjelf vill; men han blir skrifven på endast *ett* ställe. Liksom man nu fritt flyttar från en territoriel församling till en annan, så flyttar man fritt äfven från svenska kyrkan till annat trossamfund. Då nu hvarje församling får fritt ordna för sina medlemmar, så synes det mig vara skäl att åtnöjas dermed och icke blanda sig i andras angelägenheter, men låta hvarje samfund sköta sitt. Hvarför skall man tvista om den saken? Om några vilja bilda ett särskildt trossamfund, så må de göra det, och då må de hafva allt sitt för sig; den saken har jag alltid, sedan jag började tänka och tala om denna fråga, tyckt vara mycket enkel. Och derför har jag flere gånger uttalat önskvärdheten af, att svenska kyrkan måtte slippa de personer, som icke vilja vara qvar i densamma, och att de måtte begagna sin rätt att gå ut och bilda egna samfund.

Med nu gällande ordning öfverensstämmer den ifrågasatta lagändringen, som innebär, att medlemskap i ett redan bildadt främmande trossamfund ej skall ifrågakomma utan att utträde ur svenska kyrkan föregått. Här föreligger sålunda en ordningsfråga. »Men», säger reservanten, »det är något *mera*». Ja, det är något mera, ty hvarje ordning har sina konseqvenser. Men det har icke den konseqvensen, att det skulle undergräfva svenska kyrkan och icke heller dissenterkyrkan; utan det har den konseqvensen att gifva ordning och trygghet, ty det är ordning och trygghet att veta, hvar man har

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

folk. Jag kan icke finna, att det är ordning att stå med den ena foten här och den andra der. Det är nu så, att striden mellan frikyrkoförsamlingarna och statskyrkoförsamlingarna har domnat af, och jag hoppas, att den skall dö ut helt och hållet, så att det blir frid och erkännande af hvarandras personliga rättigheter och billiga anspråk. Jag hoppas på detta. Men hvad är det då att taga vid sig för, om man säger, att hvar och en skall vara skrifven på *ett* ställe icke på *två?* Hvilka betänkligheter skulle uppstå dervid? Tänken efter: om en person är mantalsskrifven på ett ställe, så har han åtskilliga rättigheter och förmåner på det stället, men han har icke samma rättigheter och förmåner på ett annat ställe. Detsamma gäller kyrkoskrifningen. Hvarför skulle det icke kunna vara på samma sätt med kyrkosamfunden? Tycken I icke om statskyrkoförsamlingen, så för all del väljen då en annan och varen nöjda med den, låten skrifva er der! Att stå med den ena foten här och den andra der, det är att halta på begge sidor, och icke kan jag tro, att det är något helsosamt. Hvarför då hysa betänkligheter? Om man vill vara med i en dissenterförsamling, så är det för de förmåner och rättigheter, som der bjudas, och de önskemål, som man der tror sig få tillgodosedda. Men hvarför vill man då på samma gång vara i svenska statskyrkan? Jo, det finnes åtskilliga förmåner der också, och derför vill man vara äfven der. I detta sammanhang kan jag icke undertrycka min glädje öfver, att de s. k. frikyrkliga så gerna stå qvar i svenska statskyrkan, ehuru de uppgifvas tillhöra ett främmande trossamfund. Ty hvad bevisar det? Jo, att de tycka om vår kyrka och att de tycka, att vår kyrka är den bästa, de känna. Icke sant? Jo visst; ty om de ansåge sin egen kyrka vara bättre, skulle de ju vända oss ryggen. Men det göra de icke. Det visar, att det icke måtte stå så illa till med vår statskyrka, som dissenters påstå, i fall mina motståndare här i denna fråga verkligen äro dissenters — jag vet det icke, ty de hafva icke anmält sig till utträde ur statskyrkan. Så vidt jag vet, höra vi här i kammaren, med ett eller två undantag, till svenska statskyrkan allihopa. Så måtte ni dock icke hata densamma. Icke ens den, som i reservationen framstält åtskilliga anmärkningar mot kyrkan, vill vara med om något, som skulle undergräfva densammas anseende. Då så är, och då det föreliggande förslaget erkänner allas rätt, men endast afser att förhindra, att främmande trosbekännare, som önska stå qvar i svenska kyrkan och der åtnjuta laglig rösträtt, skola kunna motverka och förhindra sådana åtgärder, som svenska kyrkan ansett vara nyttiga och helsosamma och bidragande till god ordning och erkännande af *allas* rätt; och då lagändringen, ehuru ringa, dock skulle bidraga till god ordning och hindra åtskilliga förvecklingar i rent borgerliga förhållanden utan att förnärma någons rätt; så anser jag mig kunna yrka bifall till detsamma.

Jag skulle kunna sluta med detta. Men det är svårt att låta bli att upptaga några ord af reservantens nedskrifna motiv, oaktadt en föregående talare redan vidrört den saken. Det är de ord, som stå här i sista stycket på sid. 5, nemligen: »Oförenligheten mellan svenska kyrkans bestämda föresats att behålla inom sig de religiöst indifferenta och hennes sålunda ädagalagda önskan att visa bort per-

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

soner med framträdande kristet sinnelag skall komma att framstå i en synnerligen bjert dager». Det har ansetts, att dessa ord skulle innebära en anklagelse; jag vet dock ej, om det har varit meningen med dem, ty orden äro dunkla, hvilket jag sedan skall söka uppvisa. Låt emellertid vara, att i dem ligger en anklagelse, jag ber då att få svara: först detta, att om det finnes ett samfund, som har bestämd föresats att behålla religiöst indifferenta, men visa bort personer med framträdande kristet sinnelag, så förtjenar ett sådant samfund icke namnet *kristet* samfund; ja, än mer, om något samfund ger sig ut för att vara kristet, men hyser sådana åsigter som de nyss nämnda, så förtjenar icke det samfundet att finnas till. Nu påstår jag vidare, att det finnes icke heller något sådant samfund. Enligt min åskådning *kan* det *icke* finnas ett religiöst samfund af idel indifferenta, ty indifferentism eller likgiltighet är icke någon lifskraft, hvaraf ett religiöst samfund kan lefva, något sådant vore absolut omöjligt. Men hvad svenska kyrkan beträffar, så existerar ju hon, det är ett faktum; hon har lifskraft och hon har naturligtvis — det behöfver icke sägas — en annan lifskraft än den, som hemtas af en lag, som konung eller riksdag stifta, hon lefver efter en annan lag, stiftad af Honom, hvars lagar bestå, hvilka vi icke här kunna ändra. Se vi saken ideelt — och hvarför skulle vi icke kunna göra det, hvarför skola vi nödvändigt uteslutande traska nere i det triviala i stället för att lyfta oss upp till det ideella — består kyrkan af sådana personer, som hafva kristet sinnelag och låta detta sinnelag framträda i ett kristligt lefverne och i kärlek till sin nästa samt i erkännande af andras rättigheter. Jag anser, att svenska kyrkan består af sådana medlemmar, äfven om i vårt borgerliga samfund alla dess medlemmar tillhöra kyrkan i det yttre. Om det alltså förefinnes olika slag af medlemmar inom kyrkan, så behöfver man derför icke ensidigt hålla på någon skilnad härvidlag, fastän en sådan ju finnes; man skulle kunna säga, att det här är samma skilnad som mellan själ och kropp. Hur är det således med den der anklagelsen, som sades ligga i de anförda orden? Kan reservanten anses hafva med dem velat rigta något hugg mot vår svenska kyrka? Nej, svarar jag, det är icke något hugg, ty för att det skall kunna vara ett sådant, måste det finnas ett svärd, men i dessa ord finnes ej något svärd, åtminstone icke något med stål i, icke ens ett träsvärd. Nej, så styft är det icke, utan om det här kan blifva tal om ett svärd, så kan det endast vara ett svärd af papper. Måhända då af glänsande silfverpapper? Nej, det törs jag heller icke säga; ty då kanske någon skulle fråga, hvarför icke guldpapper. Nej, då skulle kanske någon kunna komma att erinra sig det gamla ordspråket: »Tala är silfver, men tiga är guld», och förmena, att det skulle kunna tillämpas här på de åsyftade orden, och det är något, som jag ej vill. Skulle de der orden likväl kunna liknas vid ett svärd af papper, så består det icke af något hvitt rent papper, men af papper, som det är skrifvet på med sväfvande ord, dunkla meningar, dunkla derför kanske, att tankarna äro dunkelt tänkta. Till stöd för denna min uppfattning af de kritiserade orden, att desamma, rätt förstådda, icke innebära någon anklagelse, att med dem intet svärdshugg kan anses gifvet,

åberopar jag reservanten sjelf; ty han säger ju här: »*oförenligheten* skall komma att *framstå*». Om nu de två nämnda grundsatserna, enligt reservantens åsigt, äro oförenliga, icke kan han då anses hafva påstått, att de dock äro förenade. Icke kan man då tolka hans ord så, att det, som är oförenligt, är förenadt i svenska statskyrkan. Jag för min del tolkar orden så, att dessa oftanämnda, motsatta grundsatser icke finnas inom svenska kyrkan. Den svenska kyrkan har ingen bestämd föresats att inom sig behålla de religiöst indifferenta, ej heller har den någon önskan att från sig skilja personer med framstående kristet sinnelag.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Hvad slutligen beträffar reservantens uttryck: »*Oförenligheten*... *skall komma att framstå* i en synnerligen bjert dager», skulle jag kunnat vänta mig, att han här skulle i en synnerligen bjert dager hafva framstält denna oförenlighet. Eller beräknade han, att andra skulle låta denna oförenlighet bjert framträda? För min del har jag nu bjudit till att låta reservantens ord framträda i en »bjert dager»; huruvida jag lyckats, derom må kammaren döma. Naturligtvis kan jag icke anse, att reservantens ord äro synnerligen väl valda, dem får reservanten sjelf svara för och söka förklara på ett nöjaktigt sätt; jag för min del skall åtnöja mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Andersson* i Löfhult.

Herr John Olsson i Stockholm: Herr talman! Den ärade talare på gotlandsbänken, som för en liten stund sedan hade ordet, uttalade den förhoppningen, att den reservant, som har särskildt motiverat sin mening, skulle vid närmare eftertanke befinnas villig att afsvärja de villfarelser, som han uttalat i sin reservation. Jag kan naturligtvis icke svara för reservanten; men jag skulle i stället vilja hemställa till den ärade talaren, huruvida icke han sjelf vid närmare eftertanke skulle befinnas villig att frångå den stränga dom, som han uttalat beträffande reservantens uppfattning om svenska kyrkan.

Den ärade talaren försäkrade, att svenska kyrkan icke visat »någon bestämd föresats att behålla inom sig de religiöst indifferenta och att visa bort personer med framträdande kristet sinnelag», och bestred, att kyrkan någonsin gjort sig skyldig till något sådant. Men jag ber att få hänvisa den ärade talaren till sjelfva den lagstiftning, som redan nu är rådande. Vi behöfva icke gå längre än till föreliggande 3 § af nu gällande dissenterlag, der det stadgas: »Har medlem af svenska kyrkan omfattat främmande *kristen* lära och vill fördenskull ur kyrkan utträda» etc. Denna bestämmelse visar väl, att de, som omfatta en främmande *icke kristen* lära, icke kunna under något förhållande vinna utträde ur kyrkan. Och, mina herrar, hvilka är det, som motsatt sig ändring i denna bestämmelse? Är det icke just kyrkans män, som sjelfva gång efter annan hafva omintetgjort de försök, som gång efter annan hafva gjorts för att få någon ändring i denna okristliga bestämmelse? Och är icke denna bestämmelse just ett bevis för kyrkans föresats att vilja behålla sådana, som äro indifferenta, under det att hon tillåter sådana, som

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

hafva omfattat en främmande *kristen* troslära, att utträda? Jag hemställer till den ärade talaren sjelf, om han kan jäfva denna bevisning.

Jag antager, att det är mer än en af kammarens ledamöter, som vid läsningen af den föreliggande propositionen känt samma missräkning som jag och erfarit en ganska betydande misstämning. Ty så mycket kan man åtminstone säga, att när herr justitieministern framlade denna proposition, hade han i alla händelser icke tagit hänsyn till de önskningar, som vid flerfaldiga tillfällen uttalats inom *denna* kammare. Tvärtom är det tydligt, att detta lagförslag — i stället för att tillmötesgå de önskningar, som inom denna kammare uttalats om lättnader för främmande trosbekännare att utträda ur statskyrkan — går i en alldeles bestämdt motsatt rigtning. Det innebär nemligen ett försök att ytterligare tilldraga de redan förut ganska hårdt åtdragna banden för främmande trosbekännare. Icke är det med dylika lagförslag, som regeringen går i spetsen för den religiösa lagstiftningens utveckling uti reformvänlig anda; tvärtom har regeringen dermed stält sig alldeles afvisande gent emot de försök — och berättigade försök — som gång efter annan hafva gjorts för att åstadkomma ett bättre förhållande i dissenters ställning. Det kan icke heller nekas, att den misstämning man erfar, när man läser detta lagförslag, i ganska väsentlig mån ökas, då man finner, att såväl chefen för civildepartementet som den statsrådsledamot, hvilken vi förut haft förmånen att hafva till vice ordförande i lagutskottet, utan vidare tillstyrkt den kongl. propositionen, ehuru likväl båda två, såvidt jag icke missminner mig, vid flera tillfällen uttalat sina sympatier för en reformerad och friare religionslagstiftning.

Ser man nu på de särskilda bestämmelser, som i detta lagförslag föreläggas Riksdagen, så kan man såsom allmänt omdöme om dem säga, att de synas vara så litet och så svagt motiverade, som gerna är möjligt.

Först möter då den bestämmelse, som chefen för justitiedepartementet i strid med alla myndigheter, som uttalat sig i frågan, ansett lämpligt insätta i förslaget, nemligen att man redan första gången anmälan göres om utträde skall personligen inställa sig hos pastor. Hvad har herr justitieministern lyckats anföra för skäl för denna bestämmelse? Jo, endast det, att ledamöter i ett enda domkapitel uttryckt en önskan, att en sådan bestämmelse skulle intagas i lagen. Herr justitieministern har således icke kunnat åberopa ens ett enda domkapitel, hvars pluralitet funnit skäl tillstyrka en dylik bestämmelse, utan det är endast en minoritet inom ett af rikets tolf domkapitel, hvars hugskott herr justitieministern funnit böra upphöjas till lag. Jag tror, att man — som jag sade — med rätta kan påstå, att detta är en så svag motivering, som gerna är möjligt.

Beträffande vidare bestämmelsen om, att utträdande person icke må samtidigt tillhöra statskyrkan och en främmande församling, har herr justitieministern anfört, att detta skulle framkalla »afsevärda förvecklingar». Hvaruti dessa förvecklingar skulle bestå, har herr justitieministern icke ens på något sätt angifvit, och utskottet har likaledes blifvit svaret skyldigt i denna del. När utskottet skolat

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

påvisa, hvari dessa förvecklingar skulle bestå, nöjer sig utskottet med att endast upprepa ordagrant detsamma, som herr justitieministern anfört, nemligen att »en sådan anordning är egnad att framkalla åtskilliga förvecklingar i fråga om rent borgerliga förhållanden»; men hvari dessa förvecklingar skulle bestå, har hvarken i statsrådsprotokollet eller i utskottets motivering angifvits; och jag betviflar högeligen, att man vare sig från ena eller andra hållet skall kunna uppgifva, hvilka afsevärda förvecklingar uppkommit af det nuvarande tillståndet.

Vidare stadgas i förslaget, att i »främmande församling» må icke någon ingå, innan han ur kyrkan utträdt. Jag vill fästa uppmärksamheten på, att detta ord »församling» är synnerligen oklart. Menar man dermed ett af staten erkändt trossamfund eller menar man hvad man i vanlig bemärkelse kallar församling, nemligen en förening eller ett samfund af religiöst intresserade personer, som sammanslutit sig, oafsedt om denna sammanslutning blifvit erkänd af staten eller icke? Jag tror, att det vore olyckligt, om man skulle bibehålla en så oklar formulering; ty man kan ju visserligen påstå — och jag tager för gifvet, att meningen också vartt den — att ordet församling endast syftar på af staten erkändt trossamfund; men det är ingalunda derför sagdt, att uttrycket kommer att tolkas så i framtiden, och att en dylik uppfattning icke heller bestämdt framgår af lagens ordalydelse, visar sig deraf, att på alla de ställen, der det i den nuvarande dissenterlagen syftas på ett af staten erkändt trossamfund, användes uttrycket »trossamfund» och icke »församling»; så t. ex. i första stycket af 3 § och andra stycket af 18 §. Således tror jag, att man i alla händelser icke kan i det föreslagna tillägget antaga ett så oklart uttryck som ordet »församling». Jag ber vidare att få fästa uppmärksamheten på en bestämd olägenhet, som skulle inträda, derest det föreslagna tillägget skulle komma till stånd. Det finnes, så vidt jag vet, icke någonstädes stadgadt, att en prest, för hvilken man uppgifvit sin afsigt att utträda ur svenska kyrkan och som man andra gången personligen besökt, skall vara skyldig att derom lemna bevis. Jag antager, att i de flesta fall det ej skall komma i fråga annat, än att presten lemnar ett sådant bevis. Men man har dock sett exempel på, att prester sökt göra allt för att trakassera personer, som vändt sig till dem i dylika angelägenheter. Den möjligheten är således alldeles icke utesluten, att en prest skulle vägra att lemna ett sådant bevis; och hvart kommer man då? Den, som önskar inträda i ett annat samfund, står alldeles rättslös. Han kan möjligen genom att processa eller genom justitieombudsmannens hjelp vinna sin rätt, men det tager tid; och tills det skett, är han fullständigt i händerna på den prest, som vill trakassera honom.

Vidare hafva vi den föreslagna tilläggsbestämmelsen i 18 §, att församlingsföreståndare, som gör sig skyldig till förseelse af ifrågavarande beskaffenhet, skall kunna straffas med böter till och med ett tusen riksdaler eller fängelse intill sex månader. Jag skulle vilja fråga, huruvida verkligen någon i denna kammare tror, att en sådan bestämmelse skulle vara till nytta vare sig för staten eller kyrkan? Är det icke snarare uppenbart, att en sådan straffbestämmelse skulle

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

tillfoga den svenska kyrkan vida större skada än den lilla olägenhet man förmenar skulle uppstå genom att en person tillhör såväl svenska kyrkan som ett främmande trossamfund?

Jag ber att på dessa grunder, herr talman, få yrka afslag på föreliggande lagförslag och hoppas, att kammaren genom att afslå såväl utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts proposition skall ytterligare understryka det *consilium abeundi,* som herr justitieministern efter mitt förmenande skrifvit åt sig sjelf genom att framlägga detta lagförslag.

Herr Höijer: Jag sökte för en stund sedan följa min ärade vän herr Redelius på hans oratoriska ströftåg. Men det var mig till slut alldeles omöjligt af det enkla skäl, att jag alldeles förlorade ariadnetråden inom den första minuten. I hans stora oratoriska bukett var det emellertid en strof, som särskildt nådde mina öron och slog mig med förvåning, nemligen hans förklaring, att han alltid tänkt, att den, som icke ville vara qvar i svenska kyrkan, borde få gå ut. Jag hoppas, att min högt ärade vän har qvar denna i sjelfva verket vida och rigtiga syn på tingen till nästa riksdag, då han och jag möjligtvis tillsammans komma att debattera en motion om ändring i 3 § dissenterlagen, gående ut derpå, att eho det vill skall kunna lemna svenska kyrkan utan att uppgifva det trossamfund, till hvilket han vill öfvergå.

Hvad beträffar den föreliggande frågan, får jag upprigtigt bekänna, att i valet mellan lagutskottets förslag och Kongl. Maj:ts som alltid nådiga proposition jag alldeles afgjordt föredrager den senare, och det af det enkla skäl, att jag i allmänhet tycker, att, då det i alla fall tokigt skall bli, det är bäst, att det blir tokigt med besked, derför att enligt mitt förmenande den förr eller senare oundvikliga reaktionen då tidigare träder in och vi då snarare komma till en ståndpunkt af billighet, rättvisa och förnuft.

Herr v. Schéele och herr Redelius sade, att detta är en mycket enkel och simpel fråga. Det gäller, såsom herr Redelius sade, en ringa ting. Det är, såsom herr v. Schéele sade, endast fråga om en ändring af 3 § dissenterlagen i ordningens, klarhetens och sanningens intresse. Men det är icke alla, som hafva samma uppfattning som de båda herrarne. Jag är icke ensam om den meningen, att Kongl. Maj:ts föreliggande förslag kan hafva mycket vidtgående följder och att det kommer i en alldeles flagrant strid med den religionsfrihetens princip, som jag i det längsta hoppas hyllas af Andra Kammarens ärade ledamöter. Jag har vid genomläsningen af den kongl. propositionen gjort mig den frågan: Är det fråga om att *hindra* medlemmar af svenska kyrkan att gå ut, eller är det tvärtom fråga om att *drifva* ut dem in i sekterna, eller är det fråga om båda delarne? Man kan göra sig dessa frågor, och man kan vänta på svar. I hvarje fall står detta förslag i strid med den religionsfrihet, som vi tillkämpat oss i nu gällande dissenterlag, en lag, som ändock icke har realiserat *den* religionsfrihet, hvilken i princip är svenske män tillerkänd genom 16 § regeringsformen.

Herrarne veta, huru Kongl. Maj:ts nådiga proposition kommit

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

till. Det var en medlem af kyrkomötet, d:r Strandell, som 1898 väckte motion om ändring af dissenterlagen i det syfte, som lagutskottets betänkande anger. Denna motion, som vann kyrkomötets bifall, har sedan förordats af alla domkapitel, och derpå har Kongl. Maj:t kommit fram med sin proposition, försedd med det bekanta påbrödet om *dubbel* personlig inställelse. Vid sitt uppträdande i kyrkomötet motiverade herr Strandell sin motion med några ord, som jag skall be att få läsa upp, emedan de visa, att åtminstone för honom det ej gälde blott en ordningsfråga, utan i sjelfva verket något mycket mer. Han yttrade: »Dissenterlagens bestämmelse i § 3 har tydligen till ändamål, att kyrkoherden skall komma i tillfälle att, innan ett faktiskt utträde ur kyrkan egt rum, på ett själavårdande sätt söka inverka på vederbörande för att om möjligt *förekomma* det tilltänkta steget. En sådan profylaktisk inverkan är så mycket mera af nöden, som det ofta visar sig, att vederbörande hafva dels en mycket ofullständig, dels en mycket origtig föreställning om arten af den främmande kristna troslära, som han eller hon säger sig hafva omfattat. Särskildt gäller detta om personer, som tillkännagifvit sin afsigt att öfvergå till det romerskt-katolska trossamfundet.» — Jag förmodar, att dessa ord äro tydliga nog. För det första ådagalägger detta anförande tillvaron hos talaren af en sjukdom, som kan kallas katolikskräck, en »*horror catholicorum*», som på sista tiden särskildt tyckes grassera bland svenska kyrkans prester, justitieministrar och en mängd gamla och fromma fruntimmer. För det andra framgår af herr Strandells uttalande, att hvad det enligt hans mening i första rummet är fråga om, är icke ett ordningsspörsmål, utan derom, att presten genom att utöfva ett till äfventyrs mycket lindrigt, till äfventyrs — helst om det är på vestkusten — rätt känbart moraliskt tryck, hvars styrka presten kan bestämma efter eget godtfinnande, och som skall förmå den person, hvilken enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle underkastas vederbörlig behandling, att — i bästa fall och om själasörjarens önskan går i fullbordan — rygga tillbaka för det tilltänkta steget, äfven om personen i själ och sinne omfattat den främmande bekännelsen. Det är, så vidt jag kan förstå, ovilkorligen ett inkräktande på den personliga religiösa friheten och den sjelfbestämningsrätt, på hvilken man i synnerhet i dessa frågor kan göra anspråk. Den der »profylaktiska inverkan» af kyrkoherdens preparativa behandling har så slagit an på åtskilliga medlemmar af *ett* domkapitel, att de begärt dubbel dosis, och det har Kongl. Maj:t i sin vishet gått in på. Så har det kongl. förslaget kommit fram, detta förslag, som Kongl. Maj:t tänker, att vi skola nappa på för att hänvisa alla disenters — såsom Första Kammaren nyss gjort — till en dubbel religiös behandling af församlingens kyrkoherde. Jag hoppas i det längsta, att Andra Kammaren skall akta sig för att gå sådana vägar.

Man har sagt, att det föreslagna tillägget till 3 §: »I främmande församling må ej någon från svenska kyrkan upptagas, innan han i nu stadgade ordning ur kyrkan utträdt», vore helt enkelt ett förtydligande af hvad som varit otydligt förut. Är det så, då får jag säga, att det tyckes i fråga om tydlighet lemna bra mycket öfrigt att önska.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Jag var i förgår hos en bekant föreståndare för en baptistförsamling och frågade honom, om han ansåge, att han och hans meningsfränder komme under denna §. Han hade mycket väl reda på hvad Kongl. Maj:t föreslagit och svarade: »Jag vet icke, men det skall väl bli klart, sedan vi 400 baptistförsamlingsföreståndare fått oss straff ålagdt af 1,000 kronors böter eller 6 månaders fängelse». Jag har i dag på förmiddagen hört berättas, att i lagutskottet frågan om räckvidden af bestämmelsen underkastats debatt. En af utskottets lagkunniga ledamöter förklarade, att svenska missionsförbundet och baptisterna fölle under lagen. En annan lika lagkunnig medlem förklarade, att så icke kunde vara förhållandet, utan lagen träffade endast katoliker och metodister. Är det rim och reson i att vi skola gifva sanktion åt ett lagförslag, som utom den i mina ögon stora vidrigheten i sjelfva tendensen äfven innehåller i så hög grad oklara bestämmelser?

Jag skall ej längre upptaga kammarens tid. För min del yrkar jag, herr talman, *in amplissima forma* afslag på såväl Kongl. Maj:ts proposition som utskottets förslag.

Herr Waldenström: Det har verkligen varit en ledsam öfverraskning för mig att se den kongl. propositionen och likaså lagutskottets utlåtande öfver densamma.

Man har här talat om, huruvida detta vore en stor eller liten fråga, och somliga ha velat göra den mycket liten. Ja, senapskornet är ett mycket litet frö; men får det en gång komma i jorden, stannar det icke vid att vara ett senapskorn, utan derur växer upp ett träd, som är större än alla andra kryddväxter på jorden. Man kan säga detsamma med afseende på det förslag, som här är i fråga. Då vi genom många tiotal års strider vunnit den grad af kyrklig frihet, som vi nu hafva, så tycker jag, att man borde kunna få behålla den, om man nu icke kan komma längre. Att rent af börja gå tillbaka, det anser jag vore i högsta grad ändamålsvidrigt och origtigt, allra helst som ingen skall kunna säga, att den kyrkliga frihet, vi hafva, blifvit af vederbörande missbrukad, så att restriktioner behöfva vidtagas eller inskränkningar göras.

Under striderna för den kyrkliga frihet, som vi hittills vunnit, ha många måst utbetala böter, många måst sitta i fängelse. Ännu för så kort tillbaka som omkring år 1850 hände det, att en bonde i Dalarne blef dömd till 100 kronors böter, derför att han på en söndagsförmiddag hade för sitt husfolk och några sina grannar läst Luthers postilla, Trons artiklar och Fader vår; och emedan han gjort det på en söndag, så blef han dömd till 5 kronors böter särskildt för sabbatsbrott, men när han icke hade något att betala med, fick han aftjena böterna med 28 dygns fängelse vid vatten och bröd. Man tyckte icke då, att detta var något onaturligt, utan tvärt om var det kyrkans män, som allra hårdast höllo på en sådan »ordning», hvilken vi nu allesammans betrakta såsom en afskyvärd oordning. Jag tror icke, att det inom kyrkan finnes någon, som vill föra oss tillbaka till de förhållanden, som på den tiden voro rådande i detta afseende, men derför tror jag, att vi böra akta oss för att taga ett enda steg på den väg, som leder åt det hållet. Vill nu herr stats-

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

rådet och chefen för justitiedepartementet hjelpa oss att blifva af med de onaturliga straffbestämmelser, som dissenterlagen ännu innehåller, då kan man vara honom tacksam, men vill han öka dem, då skall tacksägelsen också blifva i öfverensstämmelse dermed.

Vi hafva för icke länge sedan läst i tidningarna, att en katolsk prest i Gefle blifvit dömd till 25 kronors böter med tillämpning af 12 § dissenterlagen, derför att han i katolska läran undervisat några barn, som enligt lag skulle uppfostras i lutherska kyrkans lära. Modern till barnen var katolik, fadern deremot var icke katolik — om han var lutheran eller ej, det kan vara svårt att säga; han hörde emellertid till svenska kyrkan — och då skulle barnen uppfostras i den lutherska kyrkans lära. Men nu hade åtalet och bötesfällningen det till följd, att mannen också gick öfver till katolska kyrkan. Således förlorade svenska kyrkan för 25 kronor en af sina medlemmar, som hon eljest hade fått behålla.

Det är få menniskor, som veta, hvad vår nuvarande dissenterlag egentligen innehåller, och allra mest gäller detta om dem, som tro, att man kan ännu ytterligare utvidga området för straffbestämmelserna. I 18 § af nämnda lag står, att om en främmande församlings prest underlåter att fullgöra de skyldigheter, som genom de föregående paragraferna äro honom ålagda, så kan han dömas till böter från och med fem till och med ett tusen kronor eller till fängelse i högst sex månader. Hvad är det då för skyldigheter, som äro honom ålagda? Jo, det står till exempel, att han skall vaka öfver, att hans församling uppehåller gudstjensten i öfverensstämmelse med samfundets lära och ordning; men om han det icke förmår, så är han skyldig att anmäla förhållandet hos Konungens befallningshafvande eller hos öfverståthållaren. Underlåter han detta, så är han förfallen till böter eller fängelse. Jag tänker mig alltså, att det vore en baptistförsamling här i Stockholm, som begärde utträde ur svenska kyrkan och äfven blef af Kongl. Maj:t erkänd. En medlem af denna församling läte emellertid döpa sitt barn. Detta vore ju i strid med församlingens gudstjenstordning. Alltså vore församlingens föreståndare skyldig att försöka afstyra det. Men om han det ej förmådde, vore han pligtig att hos öfverståthållareembetet anmäla en sådan förseelse. Och så skulle öfverståthållaren på något sätt — men huru? — ingripa mot baptistförsamlingen för det att en dess medlem låtit döpa sitt barn! Men om församlingens föreståndare underläte att anmäla saken och således icke gjorde sin skyldighet i detta fall, så kunde han dömas till böter eller fängelse. Det är, som sagdt, få menniskor, som verkligen veta, att något sådant står i vår nuvarande dissenterlag, och detta af det skäl, att en dylik föreskrift är så orimlig, att det aldrig skulle kunna komma i fråga att tillämpa den.

Anledningen till den motion i kyrkomötet, som gifvit upphofvet till nu föreliggande lagförslag, var — såsom här flera gånger är sagdt — den katolska propagandan; men det kongl. förslaget gäller icke allenast katolikerna, utan alla främmande församlingar. Första frågan är då den: Hvad menas med »främmande församling»? I allmänhet tänker man, att i dissenterlagen med detta uttryck menas en församling, som tillhör ett främmande, *af staten erkändt* religionssam-

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

fund. Men en sådan definition förekommer icke i lagen sjelf, och *enligt ordalydelsen* måste väl med främmande församling förstås en i förhållande till svenska kyrkan främmande församling, naturligtvis utan afseende derå, om den blifvit af svenska staten erkänd eller ej.

Men låtom oss nu utgå från den nämnda, allmänt gängse uppfattningen af uttrycket »främmande församling» i dissenterlagen. Då kommer jag till följande egendomliga förhållande. Om ett samfund är af den beskaffenhet, att staten icke *kan* erkänna detsamma, då skall en församlingsföreståndare i detta samfund — antag till exempel, att det är mormonsamfundet — kunna upptaga hvilken medlem af svenska kyrkan som helst, utan att denne behöfver anmäla sig till utträde ur statskyrkan. Men om samfundet är af den beskaffenheten, att det erhållit statens erkännande, då är presten i den församlingen underkastad böter eller fängelsestraff, i fall han understår sig att i samfundet upptaga en medlem af svenska kyrkan, som icke har fullgjort, hvad som nu här föreslås — jag talar naturligtvis under antagande, att detta kongl. förslag blefve lag. — Och jag frågar då: Är det logik i sådant? Äfven om ett samfund icke begärt eller erhållit erkännande, är det väl i alla fall lika mycket ett främmande samfund, som om det hade begärt och fått detsamma. Eller blef metodistsamfundet ett främmande samfund först ifrån den stund, då det begärde erkännande af staten? Var det icke förut också ett främmande samfund? Antag till exempel, att vi på ett ställe hade en metodistförsamling, som begärt statens erkännande, och på ett annat ställe en, som icke begärt sådant. Vore de icke båda två lika främmande? Eller skulle man säga, att den församling, som blifvit af staten erkänd, vore en främmande församling, men icke den andra, ändock de tillhörde samma metodistsamfund? Om man går ut från en sådan förutsättning, skall till exempel, i fall lagutskottets förslag antages, en baptistpastor utan straff kunna uti sitt samfund upptaga en medlem af svenska kyrkan, som ej formligen utträdt, hvilket deremot skulle kunna kosta en metodistpastor ett tusen kronors böter eller sex månaders fängelse. Finnes det någon verklig logik i detta eller någon förnuftig kyrkopolitik? Nej, meningen är nog uppenbar; man vill icke blott komma åt dessa främmande, af staten erkända församlingar, utan, såsom det stod i en halfofficiös tidning här i Stockholm år 1898, då ett beslägtadt förslag var å bane — *tills vidare* gäller det blott katolikerna och metodisterna. Men sedan — —?

Hvad äro då dessa främmande församlingar? Jo, de äro ingenting annat än föreningar af personer med gemensam tro, som slutit sig tillsammans för att dyrka och tjena Gud på ett med denna tro öfverensstämmande sätt. Behöfver man nu några särskilda stadgar för att mota sådana föreningar? Det står hvar och en i Sverige fritt att bilda eller att sluta sig till redan bildade föreningar af allehanda slag, såsom frimurareföreningar, odd-fellows-föreningar, ja, äfven allehanda sällskap, hvilkas uppgift är att med drickande och kortspel fördrifva tiden; man får till och med utan hinder sluta sig till ateistiska samfund, föreståndarne för sådana föreningar och samfund ega ock rätt att i dem utan vidare intaga medlemmar af svenska kyrkan, utan att dessa behöfva gå till presten och anmäla sig till utträde —

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

och dock tycker jag, att det väl vore vida vigtigare, att presten finge tillfälle att tala med och varna en person, som ämnade sig in i en ateistisk förening, än med en, som tänkte sluta sig till en metodistförsamling — men så snart det blir fråga om att inträda i en förening, hvars medlemmar hafva till uppgift att stödja hvarandra i tro och heligt lif, skall man ha en sådan här lagstiftning. Ja, det är icke nog med det, som man för närvarande har i den vägen, utan man skall ha mera dertill.

Tänkom oss, att en person har omfattat ateistiska åsigter och går in i utilistiska samfundet — i fall det samfundet ännu existerar, någonting, som jag verkligen icke vet. — Han kan gå in i detsamma, utan att lagen eller kyrkoherden på något sätt träder emellan. Men så känner han sig icke må väl der. Han kommer en gång in i en metodistgudstjenst. Der vaknar han som ur en dröm. Han blir omvänd och sluter sig till metodistsamfundet, presten der antager honom. Men då får kyrkoherden i socknen veta det. Han anmäler metodistpresten hos länsman och han blir dömd till böter eller fängelse. Han frågar: »Hvarför det? Mannen hörde ju förut till ett ateistiskt samfund». Och man svarar: »Ja, ett ateistiskt samfund är icke något främmande i förhållande till svenska statskyrkan, men det är metodistkyrkan.» Jag vill fråga herrarne, om detta är verkligen sund kyrkopolitik.

Om jag kunde uppväcka Luther från de döda och hade någon utsigt att få honom invald i svenska kyrkomötet, så skulle jag göra det, men nu, när det är omöjligt, åtminstone det senare, så må han ligga, der han ligger. Han slipper åtminstone den bedröfvelsen att se, hvad man i hans namn tager sig för i vårt land.

Man säger, att lagförslaget allenast innehåller en ordningsfråga. Ja, det är på det sättet, man vill göra saken så *liten* som möjligt. Men de, som behandlat densamma såsom en ordningsfråga, vilja säkerligen icke säga, att ordning är någonting af obetydlig vigt. Emellertid är den, som tror, att det här blott gäller en ordningssak, i sjelfva verket blind och ser icke, hvad det egentligen är fråga om. Vore det en ordningsfråga, skulle naturligtvis samma ordning böra iakttagas, när en medlem af ett främmande kyrkosamfund öfverginge till svenska statskyrkan. Men derom är i förslaget icke något tal.

Man må vara biskop von Schéele tacksam för, att han uttalat sig för en sådan reciprocitet, men huru skall en sådan kunna åstadkommas? Om vi nu antaga det här förslaget, så blir det lag. Men komma vi sedan och begära reciprocitet, så blir det icke en civillagsfråga, utan en kyrkolagsfråga, ty kyrkan kan ej tvingas att medgifva en sådan reciprocitet. Och den, som tror, att kyrkomötet skulle gå in på något sådant, han har en tro, som kan flytta berg.

Man har vidare sagt, att detta lagförslag kommit till endast för att bereda presten tillfälle att tala med dem, som ämna taga det vigtiga steget att öfvergå till ett annat trossamfund. Men har då icke presten tillfälle dertill ändå? Har han icke, såsom herr Byström sade, rättighet att besöka dem, som skriftligen anmält sig vilja öfvergå till ett främmande samfund? Jag vet icke, hvarför presten skall behöfva

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

mer rätt, än hvad han i den delen har under de två månader, som i alla fall måste förgå mellan den första och den andra anmälan.

Men nu är det i verkligheten icke blott fråga om ordning. Jag var inne i Första Kammaren och hörde på, när detta lagutskottsbetänkande diskuterades der. Bland andra uppträdde en högt ärad talare, som började med att framhålla, att det endast gälde kyrklig ordning, men slutade med att yrka bifall till Kongl. Maj:ts förslag, *emedan det vore nödvändigt att stäcka den katolska kyrkans* smygande propaganda. Ja, just så, det är dit man vill: icke införa bättre ordning, utan stäcka en propaganda, som man fruktar för. Tills vidare nämner man blott katolska kyrkan, men att det endast är *tills vidare*, derom kan icke vara tu tal.

Herr Redelius fann det vara mycket enkelt, att den, som af själ och hjerta tillhör ett samfund, också är skrifven der, och att den, som går öfver från ett samfund till ett annat, går ut ur det förra och låter skrifva sig i det senare, och han tillade: »När man icke hyllar svenska kyrkans lära, hvarför går man då icke ut ur statskyrkan?» Ja, det der låter mycket bra, men hvarför ställer man sådana frågor allenast till dem, som äro religiöst intresserade och som *visa* ett sådant intresse? Hvarför ställer man icke samma fråga till alla i religiöst afseende indifferenta? Huru många af svenska kyrkans medlemmar är det, som hylla den lutherska kyrkans lära, sådan som den är bestämd i våra bekännelseskrifter? Herr Redelius kunde ju taga sig för att examinera ledamöterna af denna kammare och dervid börja med n:o 1 på stockholmsbänken för att sedan gå vidare i ordning och icke gå förbi justitieministern. Han finge då höra, huru många det är i denna kammare, som i själ och hjerta hylla den lutherska kyrkans lära. Nej, låt oss öppna ögonen för den kyrkliga humbug, som redan existerar. Den är stor nog, utan att man genom sådana här lagförslag behöfver göra den större.

Och för resten, hvad är den svenska kyrkans lära? Det skulle vara mycket godt att af herr Redelius få höra det. För åtskilliga år tillbaka kommo två teologie professorer i Upsala — den ene af dem är nu död och den andre är biskop — i strid med hvarandra. Den ene sade i tidningen »Upsala», att den andre icke var värd att innehafva prestembete i svenska kyrkan. Den andre svarade i samma tidning med att förklara, att det var beklagligt, att den studerande ungdomen, som kommer till Upsala för att söka sanning, skulle råka i händerna på sådana lärare som den förre. Men begge hyllade de den lutherska kyrkans lära. Ungefär samtidigt kommo två biskopar i vetenskaplig strid med hvarandra — ja, den ene af dem var då bara teologie professor. Han lefver ännu och sitter på sin andra biskopsstol. Den andre är död sedan flera år. Den förre — dåvarande professorn — förklarade, att biskopen stält sig utom den lutherska kyrkans område, hvarpå denne — det var biskop Landgren, som ju var känd för att kunna svara — sade, att hans antagonist stod utanför kristendomens gränser. Men båda två voro framstående män i den lutherska kyrkan, och båda två visste naturligtvis, hvad som var den lutherska läran!

Men hvem skall för gemene man afgöra en sådan fråga? Skall

lagutskottet göra det, eller hvem skall man annars vända sig till för att få veta, om man är i strid med svenska kyrkans lära eller ej? Man säger kanske: »Vi hafva ju de symboliska böckerna», men huru många äro i tillfälle att hafva dem? Och för resten: mellan dem råder en sådan massa motsägelser, att man i dem kan få försvar för nästan hvad som helst.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Men jag vill se frågan äfven från en annan synpunkt. Vi hafva här i Sverige något, som heter kyrkostämma. Så snart någon anmält sig till utträde ur den svenska kyrkan, har han ock förlorat sin rätt att tala på kyrkostämman. Hvad har då kyrkostämman att göra? Jo, den har bland annat att besluta om användandet af kyrkans och andra till församlingens disposition stälda medel; att granska räkenskaperna för sådana medel; att besluta om hushållningen med och vården om kyrkans och annan församlingen tillhörig egendom; att bestämma afgifter till kyrka och folkskola; att besluta om byggande och underhåll af kyrkor och skolhus, om presterskaps, skollärares och kyrkobetjenings löneförmåner m. m. Genom att anmäla sig till utträde ur svenska kyrkan blir en dissenter afskuren från rättigheten att hafva ett ord med i laget, när det är fråga om alla dessa utgifter, som i vissa församlingar, och i synnerhet i större städer, gå till mycket ansenliga belopp. Och tycka icke herrarne då, att det är orimligt att begära, att dissenters i onödan skola säga ifrån sig alla sina rättigheter, medan de måste behålla alla skyldigheter? Ett ordspråk säger, att man icke skall kasta ut barnet med badvattnet, men här är det tvärtom: man vill göra sig af med barnet, men badvattnet vill man behålla. Jag vet icke, att det finnes någon annan moder än kyrkan, som handlar så.

Herr talman, jag yrkar afslag på alltihopa.

Med herr Waldenström förenade sig herr *Persson* i Tällberg.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Annerstedt: Herr grefve och talman, mina herrar! Det är en gammal erfarenhet från debatter angående lagförslag, att oppositionen mot sådana förslag gerna vill i dem inlägga något helt annat, än hvad i förslagen rätteligen finnes. Den diskussion, som hittills blifvit förd i denna kammare, har till allra största delen rört sig om frågan angående utvidgning eller inskränkning af tros- eller bekännelsefriheten här i landet.

De, som yttrat sig mot det föreliggande lagförslaget, hafva gång på gång och från vexlande synpunkter framhållit, att förslaget skulle innebära en inskränkning i den frihet att utträda ur svenska kyrkan, som för närvarande efter 1873 års förordning tillägges svenska kyrkans medlemmar. Jag vill icke upptaga tiden med att ingå på en utläggning af i hvad mån det af Kongl. Maj:t föreslagna tillägget till 3 §, hvilket icke blifvit upptaget af lagutskottet, rätteligen kan anses innebära något annat än en förklaring och en ordningsföreskrift. Dermed må nu vara hur som helst, men jag vågar påstå, att 3 § i den form, som den har enligt lagutskottets förslag, icke innehåller det allra ringaste, som för svenska kyrkans medlemmar

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

förminskar deras nuvarande rättighet att lemna det svenska kyrkosamfundet och öfvergå till ett annat samfund. I detta fall bibehåller förslaget helt och hållet de bestämmelser, som nu finnas i 3 § dissenterlagen. Frågan om, huruvida det kan vara skäl att genom en ändring af dessa bestämmelser förminska de garantier, hvarigenom man sökt förekomma, att utan moget öfvervägande beslut fattas att lemna den svenska kyrkan, föreligger icke nu. Hvad det kongl. förslaget, åtminstone med de inskränkningar, som af lagutskottet blifvit vidtagna, innebär, är icke annat än en ordningsföreskrift, som icke i ringaste mån har någon tillämpning på de olika trossamfundens medlemmar, vare sig dessa tillhöra svenska kyrkan och möjligen vilja lemna denna eller redan tillhöra ett främmande religionssamfund. Den ifrågasatta bestämmelsen innefattar ingenting annat än en föreskrift derom, att församlingsföreståndare i främmande församlingar — med hvilket ord 1873 års förordning efter min och fleres uppfattning ovilkorligen åsyftar allenast församling, som är i riket erkänd — skola vid upptagandet af nya medlemmar i sina församlingar ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som för dem äro gifna i den nyss nämnda förordningen.

Dessa föreskrifter äro, såsom här redan framhållits af en föregående talare, föreskrifter, hvilka staten och icke kyrkan uppstält såsom skolande af församlingsföreståndarne iakttagas, och 1873 års förordning måste, så länge den icke blir ändrad, vara bestämmande för handlingssättet af ifrågavarande personer. Det må vara, att föreståndarne för främmande församlingar önska att få dessa regler annorlunda affattade, så att deras befogenhet att intaga nya medlemmar i sina församlingar blir större, än den för närvarande är, men så länge denna lag gäller, kan staten icke uppgifva anspråken derpå, att de, hvilka hafva kyrkobokföring och församlingsbestyren sig anförtrodda, skola iakttaga de föreskrifter, som innefattas i gällande lag. Man säger visserligen, att då dessa föreskrifter år 1873 blefvo antagna, intogos icke samtidigt dermed i författningen några straffbestämmelser för att göra dessa föreskrifter verkligen effektiva, men antagligt är, att straffbestämmelserna i 1873 års förordning affattades så, som skedde, derför att man då ansåg det icke vara nödvändigt att fastställa straff för att de främmande församlingarnas presterskap och föreståndarne skulle iakttaga de skyldigheter, som i föregående afseende ålades dem. Man utgick då derifrån, att de sjelfva i känslan af hvad som var rätt skulle iakttaga de förpligtelser, som åtnjutandet af de nya rättigheterna förde med sig.

Emellertid har nu erfarenheten visat, att denna förmodan icke hållit streck i afseende å ett särskildt här i landet befintligt kyrkosamfund. Såsom bekant, stadgas i 3 § förordningen den 31 oktober 1873 jemte vissa regler för myndig persons utträde ur svenska kyrkan, att en person, som icke fylt 18 år, ej må anses såsom skild från svenska kyrkan, och förbud att upptaga någon före nämnda ålder i ett främmande samfund. Och 6 § i samma förordning innehåller utförliga bestämmelser om huru skall förfaras med uppfostran af barn i blandadt äktenskap. Erfarenheten har dock ådagalagt, att presterskapet i ett främmande trossamfund oaktadt dessa bestämmelser

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

ansett sig kunna och böra i sin lära uppfostra och upptaga barn, under 18 år, som rätteligen bort och skolat uppfostras i den evangelisk-lutherska läran. Vid sådant förhållande synes mig staten icke kunna undgå att till de redan befintliga straffbestämmelser, som drabba föreståndarne och presterna i alla andra afseenden, der dissenterlagen ålägger dem skyldigheter, äfven tillfoga en straffbestämmelse för det fall, att dessa med vett och vilja handla i strid med 3 och 6 §§ i dissenterlagen. Hvarför skulle icke i detta fall straff förekomma, — härvid kan man ju ej åberopa religionsfrihetens, trosfrihetens och bekännelsefrihetens höga grundsats?

Dessa kyrkliga förhållanden äro ordnade genom en af Konung och Riksdag antagen lag, och denna lag bör, tills den blifvit ändrad, efterlefvas af hvem det vara må. Jag kan icke tänka mig, att Riksdagen vill anse den grundsatsen vara rigtig, att visserligen svenska kyrkans presterskap skulle i alla afseenden vara tvunget att lyda gällande lag, men att främmande trossamfunds presterskap icke skulle hafva en sådan skyldighet. Och det är häri som, enligt min uppfattning, en fullkomlig reciprocitet mellan den svenska kyrkans presterskap och främmande trosförvandters presterskap skulle inträda, derest den nu föreslagna lagen blefve antagen. Ty begår en svensk prest ett sådant embetsfel, som här ifrågasatts skola blifva belagdt med straff, för visso blir han då icke ostraffad.

Här hafva mot lagförslagets affattning blifvit framstälda anmärkningar af skiftande slag. Jag skall dock icke upptaga tiden med att yttra mig angående dem alla, utan skall endast tillåta mig att bemöta en och annan.

Den siste talaren framhöll, att lagen skulle vara otydlig derutinnan, att många menniskor icke visste, hvad med »församling» i 3 § förstodes. Derpå vill jag svara, att det är icke förslaget, som infört detta ord, utan uttrycket finnes redan i gällande dissenterlags 3 §. Jag tror icke, att någon skiljaktighet i rättsskipningen eller i lagstiftningen förekommit derom, att med församling i detta sammanhang menas en erkänd församling. När författningen icke vill tala om en erkänd församling, använder den uttrycket trossamfund. Dermed äro en god del af de exempel, den siste talaren framhöll för att ådagalägga orimligheten af den föreslagna lagen, bemötta.

Vidare har det yttrats, att de straffbestämmelser, som blifvit föreslagna, skulle vara orimligt stränga, och under diskussionen ha gång på gång åberopats de föreslagna straffmaxima. Härvid vill jag endast erinra, att det är icke förslaget, som uppstält dessa straffbestämmelser, utan förslaget har upptagit de straffbestämmelser, som redan finnas i 18 §. Den enda förändring, som den kongl. propositionen innehåller i 18 §, är allenast en följd af den ändrade lydelse, 3 § erhållit, och ett förtydligande af nuvarande lydelsen af 18 §. Vid granskningen af förslaget har det nemligen uppstått tvekan, huruvida det hittills använda uttrycket i 18 §: »*Underlåter* främmande församlings föreståndare eller prest» skulle kunna tillämpas äfven på ett positivt öfverträdande af författningens föreskrifter, hvilket ju måste anses såsom i vida högre grad straffbart. Och det torde ligga i öppen dag, att har man icke ansett de straffbestämmelser,

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

hvilka redan finnas för underlåtenhet, för stränga, kan man ej heller anse dessa straffbestämmelser såsom för stränga för det direkta handlandet i strid med gällande lag. Mig synes ock, att med vår lagskipning och dess tillämpning af de latitudinära straffen det icke är att befara, att den straffpåföljd, som här gång efter annan nämnts, skall blifva tillämpad på sådana fall, som af kammarens ledamöter blifvit anförda.

Den sista anledningen till framkomsten af detta lagförslag hafva herrarne att söka deri, att sedan, fullkomligt i strid med 1873 års lag, minderåriga personer blifvit döpta, undervisade och upptagna uti främmande religionssamfund, på derom gjord anmälan hos vederbörande åklagare, justitiekanslern, denne måst svara, att det tillvägagående, som anmälts, icke vore af beskaffenhet att utgöra ett med straff i vår lag belagdt tillvägagående och att således hans åtgärd i detta fall endast kunde bestå deri, att handlingarna i målet öfverlemnades till Kongl. Maj:t.

Då det enligt min uppfattning — hvilken jag tror delas af icke så få — icke kan vara ett lämpligt förhållande i en protestantisk stat, att främmande religionssamfund anse sig icke skyldiga att ställa sig statens lagar till efterrättelse, utan berättigade att handla i uppenbar strid deremot, hoppas jag, att till förekommande af att en sådan uppfattning skall här i landet grundläggas och rotfästa sig, Andra Kammaren måtte bifalla lagutskottets i ärendet framlagda förslag.

Herr Hedin i Stockholm: Då möjligen med den af min kollega från Gefle förordade undersökningen kan komma att dröja någon liten tid, fruktar jag, att den kommer för sent, och derför har jag begärt ordet för att redan nu i största korthet säga, hvad den undersökningen skulle komma att leda till för resultat.

Jag hörde utaf den ärade geflerepresentanten, att åtminstone för det närvarande sigtar det framlagda förslaget på katolicismen, om det också sannolikt — det är äfven min mening — sedermera kan få ett syfte, som räcker vidare. Men jag håller mig nu till det förstnämnda. Jag erinrar mig, huruledes för 3 år sedan — jag vill minnas i februari 1897 — inom den katolska verlden firades 300-årsdagen af den stora kontrareformatorn Petrus Canisius. Då skref en professor vid ett protestantiskt schweiziskt universitet uti en schweizisk kyrklig tidskrift — jag tror den heter Kirchliche Blätter für die reformierte Schweiz — ungefär följande — innehållet, som jag erinrar mig, skall blifva korrekt återgifvet, men naturligtvis icke ordalagen —: »Vi kunna», sade han — han menar sig sjelf och sina trosförvandter — »Vi kunna naturligtvis icke glädja oss åt denna fest, men den gifver oss giltig anledning att besinna, att en likgiltig, trostom, men likväl stridslysten protestantism icke kan hålla stånd mot katolska kyrkans kraftiga auktoritetstro. Den kan mana oss att besinna, att det inom katolska kyrkan finnes så mycken kristlig tro och så mycket af kristliga krafter, att en dålig protestantism alltid kommer att inför denna magt blifva underlägsen.»

Det är min tanke också, att de, som finna tiden ännu inne att bekämpa katolicismen, bekämpa den kyrka, ur hvilken vår egen har

gått ut, att de, som — sådant förekom för några år sedan ganska ofta här i Stockholm — fira protestantiska minnesfester med användande af de svåraste injurier mot denna moderkyrka, icke rätt förstå den tid, i hvilken de lefva, och att det är deras egen skuld, om den kyrka, hvars talan de föra, trots allt deras bemödande går tillbaka mot den, om hvilken den nyss citerade protestantiske teologie professorn i Schweiz talade.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Härmed har jag något så när — tänker jag — uttryckt hvad den blifvande undersökningen — som hvad mig angår nog uteblir, i fall undersökaren icke skyndar sig mycket — skulle komma att lemna för resultat, och härigenom har jag också sagt tillräckligt hvad jag tänker om denna kongl. proposition, som hos mig har väckt den djupaste bedröfvelse.

Herr von Schéele: Herr grefve och talman, mine herrar! Jag skulle icke begärt ordet å nyo, om jag icke blifvit alldeles direkt dertill uppfordrad, hvarjemte vissa under diskussionen fälda domar synas mig nästan oundgängligt påkalla bemötande.

Först och främst får jag då förklara, att jag vidhåller, hvad jag förut uttalat, och antager, att dermed svar jemväl gifvits i afseende på åtskilliga anmärkningar, som blifvit framgent gjorda mot det kungliga förslaget, äfven i den form, som det af lagutskottet fått. Blott med hänsyn till en enda enskildhet finner jag anledning att ingå i svaromål, nemligen den från två skilda håll uttalade tvekan, huru en prest skulle komma att behandlas, i fall han vägrade att gifva intyg om att en person anmält sig till utträde ur svenska kyrkan. Det lär icke lida ringaste tvifvel, att han skulle blifva af vederbörande myndighet bestraffad för ett sådant sjelfrådigt beteende och åläggas utgifva det nämnda intyget.

Hvad angår de ganska skarpa anklagelser, som gjorts mot kyrkomötet i afseende på den närvarande dissenterlagstiftningen, ber jag herrarne besinna, att det är dock icke kyrkomötet, som stiftar sådan lag, utan det är Konung och Riksdag; och, såvidt klandret gält äfven den del af kyrkolagen, som står i samband härmed, vill jag erinra, att kyrkomötet dervidlag har allenast veto i förhållande till Konung och Riksdag. Och beträffande uttalanden inom kyrkomötet i ena eller andra afseendet, så beklagar jag den ensidighet, hvarmed man beropat sig härpå.

Då tadlet träffat hela svenska kyrkan, är det svårt att veta, hvad med detta uttryck åsyftas, om icke det svenska presterskapet; ty till den svenska kyrkan höra alla eller, med mycket få undantag, alla medlemmarne af denna församling likasom allra största delen af vårt folk. Det skall väl således vara svenska presterskapet, som åsyftas. Att derinom finnes många brister, och att detta presterskap endast genom en fortgående inre pånyttfödelse kan rätt fylla sin uppgift, icke genom att lita till lagbestämmelser — derom är jag fullt förvissad. Måtte också det beröm, som i forna tider af Roms störste historieskrifvare gafs den germaniska stammen, att *der gälla goda seder mer än annorstädes goda lagar*, fortfarande förblifva

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

sanning! Lagarne komma efter; de kunna väl skydda lifvet, men ingalunda gifva lif.

Men om vi nu göra detta erkännande i fråga om det svenska presterskapets behof af ett oaflåtligt *Framåt*, så förefaller det bra besynnerligt, när man från samma håll, som det maningsropet plägar starkast ljuda, får förnimma ord om katolicismens förmenta företräde framför »en urartad protestantism», ord, som från en historikers mun svårligen kunna fattas annorlunda än som ett *Tillbaka*. Anställa vi en rättvis jemförelse mellan förgångna tider och vår egen tid samt i historiens ljus betrakta inflytelsen på folkens lif af katolsk kyrka och presterskap å ena sidan och af protestantisk kyrka och presterskap å den andra, så tänker jag, att jemförelsen icke skall utfalla till protestantismens nackdel — i vårt land lika litet som i andra länder.

Icke stå de svenske presterna trots all bristfällighet så illa till boks med hänsyn till det gemensamma arbetet för ett älskadt fosterland, att de behöfva blygas derför. Fastmer undrar jag, hvar Sverige stode både direkt med hänsyn till den andliga upplysningens mognad och med hänsyn till den allmänna menskliga kultur, som genom folkskolan bibringas, om icke det svenska presterskapet hade dervidlag inlagt förtjenster, som ju från kompetenta håll, så inom som utom landet, blifvit erkändt. Jag undrar också, om det fosterländska sinne, som bor hos svenska folket och särskildt under de senare åren tagit uttryck i så högst betydande uppoffringar, om icke det äfven till någon del fostrats af vårt presterskap. Det torde behöfvas, att, på samma gång man här påvisar bristerna och klandrar dem, man äfven har blicken rigtad derpå, att — som jag hoppas — väl något af pligttrohet och fosterlandssinne hos det svenska presterskapet varit förtjent af att iakttagas.

För några få dagar sedan lästes i vårt lands kanske främsta liberala tidnings såväl halfvecko- som dagliga morgon-upplaga en uppsats med titel: »Huru skola vi försvara oss?» Såsom den första och vigtigaste förutsättningen derför framhölls, att *det stora antal af vårt folk, som lefver utan någon religiös öfvertygelse, vänder åter till gudsfruktan.* Det är en stor sanning, väl värd att taga vara på. Fylles blott det vilkoret, följa nog de öfriga, och svenska folket skall icke behöfva frukta för någon, om än i yttre afseenden öfverlägsen, fiende. Dess frihet och sjelfständighet skola då vara på det bästa och varaktigaste sättet betryggade.

Jag har icke vidare något att tillägga; jag tror, att här redan sagts allt hvad till förmån för lagutskottets förslag kan sägas, och jag hoppas upprigtigt, att Andra Kammaren måtte ingå på ett godkännande af detta förslag.

Herr Waldenström: Herr talman, mine herrar! Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet anförde, att vi här hade talat om så många saker på sidan om lagen eller utanför lagförslaget. Jag vågar bestrida detta; ty om också förslaget enligt ordalydelsen för tillfället rör endast ett litet senapskorn, så hör det oss till att granska, hvad af detta senapskorn kan och skall blifva, sedan det

en gång fått gro i en tacksam jordmån. Att så göra, är icke alls att gå utanför lagförslaget.

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

Det är alldeles klart, att om här vore fråga blott om en ordningsföreskrift, så skulle man hemställa om enahanda bestämmelser, då det gälde en främmande trosbekännares öfvergång till lutherska kyrkan. Men sådant har icke blifvit ifrågasatt och kommer säkert icke att från kyrkomötets sida ifrågasättas, än mindre beslutas.

Herr statsrådet sade vidare, att, *enligt hans mening*, förstodes med uttrycket »främmande församling» i dissenterlagen främmande, *af staten erkänd* församling. Det var väl, att han tillade orden: »*enligt min mening*»; ty det är alls icke sagdt, att denna hans mening alltid kommer att vidhållas af dem, som i en framtid sitta på hans stol, eller ens af herr statsrådet sjelf, om det efter ett eller annat år blir fråga om att utvidga straffområdet än vidare. Nej, då blir det nog helt annat af.

Herr statsrådet sade, att uttrycket »främmande församling» redan finnes i dissenterlagen. Ja, det finnes der och har äfven visat sig så otydligt, att det vållat åtskilliga trakasserier. Derför böra vi icke än ytterligare skapa sådana.

Herr statsrådet sade, såsom redan nämnts, att när i dissenterlagen begagnas uttrycket »främmande församling», menas dermed alltid ett i Sverige erkändt trossamfund; när något annat åsyftas, användes ej ordet »församling», utan ordet »trossamfund». Jag önskar och vill hoppas, att herr statsrådet läser öfver dissenterlagen litet bättre, när han kommer hem. I dess 5 § heter det: »äktenskap emellan dem, hvilka båda tillhöra samma *främmande trossamfund med sådant presterskap, att Konungen funnit åt detsamma kunna anförtros att vigsel med laga verkan förrätta*» o. s. v. Skulle der alltså menas ett religiöst samfund, som icke är af svenska staten erkändt? I samma § heter det vidare: »Tillhöra de olika främmande trossamfund med sådant presterskap, som nyss är nämndt» o. s. v. Innan Kongl. Maj:t gifver ett främmande trossamfunds presterskap rätt att med laga verkan förrätta vigsel, har väl samma samfund af staten erkänts; och ändock kallas det här »samfund» och icke »församling». Om herr statsrådet ser efter, när han kommer hem, skall han vidare få se, att det i 6 § heter: »Barn af äkta makar, som vid barnets födelse äro medlemmar af samma främmande *trossamfund*, må i dess lära uppfostras»; och än vidare: »Barn af föräldrar, som ej ingått äktenskap med hvarandra, må, der modern tillhör främmande *trossamfund*, i dess troslära uppfostras.» Det är ju uppenbart, att här med »främmande trossamfund» menas detsamma, som förut kallats »främmande församling». Att försöka göra en sådan distinktion som den, herr statsrådet gjorde, är något oerhördt, något hittills aldrig hördt och något, som säkert aldrig hädanefter skall komma på tal.

Herr statsrådet sade, att främmande trossamfunds prester äro skyldiga att lyda den svenska lagen lika väl som den svenska kyrkans egna prester. Ja, visserligen, utom i det fall, att de dervid råka i sådan strid med sitt samvete, att de måste följa grundsatsen: man bör mera lyda Gud än menniskor. Sådana förhållanden kunna

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

inträffa; under sådana förhållanden lefde Luther, hvilken den svenska kyrkan så härligt prisar, icke minst för den frimodighet, hvarmed han trotsade de lagliga band, som hämmade den andliga friheten, då han steg upp för att slita dem sönder.

Men just derför att dessa främmande trosbekännare och deras pastorer anse sig i alla möjliga fall pligtiga att lyda de svenska lagarne, måste de motarbeta sådana lagar som den här ifrågavarande. Den är ju icke ännu lag; det är meningen, att den skall blifva det. Och den blir i många fall omöjlig att lyda. Derför motarbeta de densamma, på det att icke dissenterlagens straffbestämmelser må få än mer vidsträckt tillämpning, än de för närvarande hafva. Det vore just vackert det, en heder och en fröjd för det svenska kyrkomötet och för det svenska presterskapet, att exempelvis få se en metodistförsamlings prest gå in på sex månaders fängelse, derför att han i sin församling upptagit en medlem af den svenska kyrkan, som icke med alla formaliteter begärt att få gå ut ur denna kyrka; ty att gå ut, det beror ju enligt § 3 i dissenterlagen på hans egen önskan och icke på dissenterprestens.

Herr statsrådet sade, att det här gälde en fullkomlig reciprocitet, ty om en den svenska kyrkans prest beginge en liknande förseelse, skulle han icke undgå straff. För en den svenska kyrkans prest är det emellertid icke en förseelse, utan en förtjenst att kunna från ett främmande trossamfund locka öfver en person till den svenska kyrkan. Och om han upptager en sådan person i kyrkan, utan att denne formligen utträdt ur det samfund, han förut tillhörde, så räknas sådant icke denne prest till last och lär aldrig heller komma att tillräknas honom så.

Jag yrkar fortfarande afslag såväl å Kongl Maj:ts proposition som å lagutskottets förslag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Annerstedt: Herr talman, mina herrar! Det förefaller mig, som skulle den siste talaren hafva alldeles misstydt de ord, jag yttrade. Jag sade, att i 3 § dissenterlagen användes ordet »församling», när det är fråga om ett sådant trossamfund, som är erkändt i Sverige, under det att ordet »trossamfund» begagnas, då det gäller att beteckna sådana samfund, som icke äro erkända. Jag medger, att jag uttryckte mig något för kortfattadt; jag skulle fullständigare hafva sagt, att med ordet »trossamfund» förstås antingen sådana samfund, som icke äro erkända, eller ock såväl sådana, som äro erkända, som sådana, som icke äro det. Men i det sammanhang, hvari detta af mig yttrades, låg hela vigten derpå, att ordet »församling», som användes här i lagförslaget, icke kan anses tvetydigt.

Öfverläggningen var härmed afslutad. Herr talmannen gaf proposition på de derunder gjorda yrkandena, dels bifall till utskottets hemställan och dels afslag såväl derå som å Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; och fann herr talmannen sistnämnda proposition vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl och

Angående ändrad lydelse af 3 och 18 §§ i dissenterlagen. (Forts.)

företogs jemväl efter följande nu anslagna, af kammaren godkända voteringsproposition:

Den, som, beträffande lagutskottets förevarande utlåtande n:o 7, afslår såväl utskottets hemställan som Kongl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit hvad utskottet i nämnda utlåtande hemstält.

Omröstningen visade 131 ja mot 74 nej; och hade alltså kammaren beslutit i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 11.

Härefter föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren bifallna statsutskottets utlåtanden:

n:o 27, i anledning af Kongl Maj:ts proposition angående jordafsöndring från förra sergeantsbostället 1 mantal Hulje n:o 5 Södergården i Östergötlands län;

n:o 28, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från förra korpralsbostället $^3/_4$ mantal Nöbbelöf n:o 6 i Malmöhus län; och

n:o 29, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från förra sergeantsbostället Götlunda n:is 5 och 6 Nol- och Lillegården om tillsammans 1 mantal i Skaraborgs län.

§ 12.

Efter föredragning slutligen af lagutskottets utlåtande n:o 8, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag, innefattande tillägg till förordningen den 6 februari 1849 angående viss tid för klander af husesyn emellan enskild jordegare och landbo, dels ock en med föranledande af berörda proposition väckt motion, begärdes ordet af

Herr Widén, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Ehuru, som herrarne behagade finna af det föreliggande betänkandet, lagutskottet afstyrkt min motion i hvad densamma skiljer sig ifrån Kongl. Maj:ts proposition i ämnet, är det icke min mening att göra något yrkande utöfver hvad utskottet hemstält.

Som herrarne kunna se af sjelfva motionen, har jag med densamma egentligen endast haft för afsigt, att Riksdagen samtidigt med behandlingen af den kongl. propositionen i ämnet skulle kunna taga under omprövning äfven ett annat sätt att afhjelpa de här i frågavarande svårigheterna. Jag har haft en särskild anledning dertill i

den omständigheten, att — såsom jag ock förra riksdagen, då denna sak var före, omnämnde — man på åtskilliga håll, särskildt inom Södermanlands län, praktiserat ett förfarande, öfverensstämmande med det jag tagit mig friheten att framhålla såsom en lämplig utväg att ordna denna sak.

Då emellertid lagutskottet, uti hvilket sitter en del landtmän ifrån åtskilliga trakter af riket, för sin del icke funnit det här af mig framstälda, vidsträcktare förslaget vara behöfligt, så, ehuru jag för min del icke delar lagutskottets betänkligheter mot mitt förslag, har jag ingen anledning att gå längre, än hvad utskottet velat gå. Det syftemål, jag velat vinna, har i sjelfva verket blifvit vunnet redan i och med det att förslaget framlagts och blifvit föremål för lagutskottets och Riksdagens pröfning.

Jag har verkligen också haft ett ändamål till med min motion, och det är, såsom jag förra gången, då saken var före, nämnde, att påpeka, hurusom den nuvarande affattningen af lagstadgandet i ämnet föranledt missförstånd. På grund af lydelsen i kongl. förordningen den 6 februari 1849 hafva nemligen personer trott sig till synemän kunna använda jemväl nämdemän från annat härad än det, der synen skulle hållas — en uppfattning, hvari det dock visat sig, att de misstagit sig, i det syner, som förrättats af dylika synemän, förklarats vara utan verkan. Det är naturligtvis beklagligt, att dylika förhållanden kunnat inträffa — att personer, som varit berättigade att tro, det de i detta afseende följt lagens föreskrifter, kunnat bedraga sig härutinnan. Jag har derför velat fästa uppmärksamheten på detta förhållande, för att i min mån bidraga till, att de misstag, som härvidlag verkligen egt rum, icke vidare skulle kunna förekomma.

Nu är emellertid förhållandet, att äfven det af utskottet förordade Kongl. Maj:ts förslag, sådant det kommer att lyda, i detta afseende häfver all tvekan, enär i detsamma alldeles tydligt utsagts, att sådana syner, som här äro i fråga, icke skulle kunna få förrättas af andra än nämdemän och före detta nämdemän *inom tingslaget*. Således är äfven det andra af mig afsedda syftemålet vunnet redan derigenom, att det föreliggande förslaget antages, och har jag derutinnan ytterligare en anledning att icke göra något särskildt yrkande.

Vidare anfördes ej. Hvad utskottet hemstält bifölls.

§ 13.

Herr talmannen lät uppläsa följande till honom ankomna skrifvelse:

Till herr talmannen i Riksdagens Andra Kammare. Genom skrifvelse den 12 dennes har fullmägtigen i Sveriges riksbank herr T. Liljewalch anmält, att han på grund af sjuklighet nödgades afsäga sig det honom af Riksdagen lemnade förtroendeuppdraget såsom fullmägtig i riksbanken; hvarom fullmägtige härigenom hafva äran meddela underrättelse.

Stockholm den 13 februari 1901.

R. Törnebladh. *Sixten von Friesen.* *Olof Jonsson.*
Rob. Almström. *T. Christierson.* *Alb. Uggla.*

Efter uppläsningen häraf beslöt kammaren, att med anledning af herr Liljewalchs afsägelse val af en fullmägtig i riksbanken i stället för honom skulle ega rum.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Till bordläggning anmäldes följande inkomna ärenden:

statsutskottets utlåtanden:

n:o 2, angående regleringen af utgifterna under riksstatens första hufvudtitel, innefattande anslagen till kongl. hof- och slottsstaterna;

n:o 3, angående regleringen af utgifterna under riksstatens andra hufvudtitel, innefattande anslagen till justitiedepartementet;

n:o 4, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tredje hufvudtitel, innefattande anslagen till utrikesdepartementet;

n:o 30, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående afsöndring af mark från förra militiebostället 1 mantal Tibble n:o 4 i Vestmanlands län m. m.;

n:o 31, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående jordafsöndring från den under kronoparken Sjögared lydande egendomen Strängsered Storegården i Elfsborgs län;

n:o 32, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beviljande af vissa förmåner för enskilda jernvägsanläggningar;

n:o 33, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för utrotande af ollonborrar; och

n:o 34, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel till fortsatt utveckling af statens telefonväsende; samt

bankoutskottets utlåtande n:o 5, angående ifrågasatta ändringar i reglementet för riksbankens styrelse och förvaltning samt med anledning deraf föreslagna förändringar i gällande aflöningsstat för fullmägtige i riksbanken.

§ 16.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *R. W. A. M. Eklundh* i Lund	under 3	dagar	fr. o. m. d.	14	innev.	febr.
» *P. Törnqvist*	» 12	»	»	15	»	»
» *N. Boström*	» 9	»	»	16	»	»
» *J. A. Lundahl*	» 7	»	»	14	»	»

	herr	*J. E. Centerwall*	under 2	dagar fr. o. m. d.	15	innev.	febr.
	»	*A. J. Ericson* i Ransta	» 5	» »	15	»	»
och	»	*K. G. Karlsson* i Göteborg	» 4	» »	15	»	»

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,20 e. m.

In fidem

E. Nathorst Böös.

Stockholm, K. B. Boströms Boktryckeri, 1901.